راځئ توبه وکاږو

د لوی څښتن ﷻ په وړاندې د
رشتیني توبې کښلو لارښود کتاب

لیکوال:
عبدالمالک (همت)

د کتاب نوم: راځئ توبه وکاږو

د کتاب فارسي نوم: بیایید توبه کنیم!

لیکوال: عبدالمالک (همت)

موضوع: بدعت، ګناه او توبه

د چاپ شمیر: لومړي (دیجیتال)

د چاپ تاریخ: سلواغه ۱۳۹۵ هـ ش - جمادي الأول ۱۴۳۸ هـ ق

سرچینه:

دا کتاب د عقیدې د کتابخانې سایت نه داونلود شوی دی.

www.aqeedeh.com/pa

برښنا لیک: **book@aqeedeh.com**

د موحدینو ګروپ ویب پاڼو

www.mowahedin.com www.aqeedeh.com

www.videofarsi.com www.islamtxt.com

www.zekr.tv www.shabnam.cc

www.mowahed.com www.sadaislam.com

په عقیدې سایت کې ددغه کتاب خپرول، دهغه د ټولو محتواوو سره دسایت د همغږۍ په معنا نه ده.

contact@mowahedin.com

بسم الله الرحمن الرحیم

د کتاب فهرست

د کتاب فهرست ....أ

تر هر څه دمخه ۱

څو نوري خبري...۷

د توبې لغوي او شرعي تعریفونه ۱۰

لومړی: د توبې لغوي تعریف..............................۱۰

دوهم: د توبې شرعي تعریف..............................۱۰

د ژبي توبه..۱۲

درواغجنه توبه..۱۳

له څه شي څخه توبه وکاږو؟...........................۱۵

د توبې او استغفارترمنځ توپیر..........................۱۶

مغفرت...۱۷

عفو..۱۸

نصوح توبه...۱۹

د توبې فضایل او دیني او دنیوي ګټي ۲۱

د توبې د ګټو په هکله زما خپل حال.....................۲۷

د توبې وجوب..۳۰

توبه سمدسي واجب ده.................................۳۱

د توبې ځنډول..۳۱

د ګناه د بيا کولو له بېرې توبه نه کښل ۳۲
د خلکو د خبرو له بيري توبه نه کښل ۳٤
هرڅوک بايد توبه وکاږي ۳۵
په اسلام کي د توبې ارزښت ۳٦
د رسول اللهﷺ توبه او استغفار ۳۸
د توبې دروازه پرانيستې ده ۳۹
ګنهکارته دوږخي مه واياست ٤١
زموږ د دې ټولو بخولو لامل زموږ ګنهونه دي.................... ٤٢
د توبې شرطونه ٤٤
د توبې مقامات ٤٨
د ګناه له زياتوب څخه زړه تور سي او زنګ يې ووهي.......... ٤٩
يوازي د ګناه پرېښوول هم بسنه نه کوي ۵٠
د توبې قبلېده ۵١
د کومو خلکو توبه نه قبليږي، آيا د مرتد او زنديق توبه قبليږي؟
.... ۵۳
آيا چي له يوې ګناه څخه توبه وکاږي او بله کوي دا صحيح ده؟
.... ۵٦
راځئ تر مړيني دمخه هر څه ژر توبه وکاږو؟ ۵۷
د توبې لمونځ او د هغې مستحبه طريقه........................... ٦٠
د توبه کوونکو څو کيسې... ٦٢
د آدمؑ د توبې کيسه: ٦٢
د سلو تنو د وژونکي د توبې کيسه:................................ ٦٤
د ستر مفکر سيد قطبؒ د توبې کيسه: ٦٦

د نامتو دعوتګرعالم شیخ أحمد القطان د توبې کیسه:............ ۷۰
د نامتو مفکر علامه محمد اسد له یهویت څخه د توبې کیسه: ..۷۷
د یوه روسي جنرال د توبې کیسه:............................ ۸۷
د مصر د څو نامتو ممثلو ښځو توبه:.............................. ۹۶
اخیستلیک ۱۰۱
د لیکوال لنډه پېژندنه ۱۰۳

په دې کتاب کې د انسان په ژوند کې د ډېرې سترې، مهمې، ارزښتناکې او ژغورونکې پېښې، یعنې توبې او استـغفار، د توبې د احکامو، مواقعو اعمالو، طریقو، ګټو او فضایلوپه هکله لنډې، خو هر اړخیزې څرګندونې سوې او د ځینو رښتینو توبه کوونکو نادر او اریانوونکي حالات بیان سوي دي.

قال رسول اللهﷺ:
«التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لا ذَنْبَ لَهُ».

قرآني مرغلري

﴿أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّا ٱللَّهَۚ إِنَّنِي لَكُم مِّنۡهُ نَذِيرٞ وَبَشِيرٞ ٢ وَأَنِ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِ يُمَتِّعۡكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى وَيُؤۡتِ كُلَّ ذِي فَضۡلٖ فَضۡلَهُۥۖ وَإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٖ كَبِيرٍ ٣﴾ [هود: ٢-٣].

قرآن کریم پیغمبرﷺ ته لارښوونه کوي چې خلکو ته ووايي:

«له الله پرته د بل چا عبادت مه کوئ، زه د هغه لخوا تاسي ته خبروونکی او زېری درکوونکی یم. او له خپل پروردګار څخه د ګنهونو بخښنه وغواړئ او توبه ورته وکاږئ. نو هغه به تر یوې ټاکلي مودې (د مرګ تر ګړیه له ژوند څخه) د ښه خوند اخیستلو موکه درکړي او هر هغه چا ته به چې ډېر ښه عملونه یې کړي وي زیات اجر ورکړي. او که تاسي مخ واړوئ نو زه پر تاسي باندي د یوې لویې ورځې له عذابه اندېښمن یم».

تر هر څه دمخه

إن الحمد لله نحمده ونشكره ونستهديه ونستغفره ونتوب اليه ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له واشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله.

الهي زما ټينګه او نصوحه توبه ده. ما تاته رجوع کړې ده. زه هر څه له تا څخه غواړم، په دې لړ کې زه له تا څخه زما د کړو ګناهونو بخښنه هم غواړم. زه بې له تا پر بل هیچا تکیه نه کوم. یوازې ستا په هیله او امید یم. تاته مې غاړه ایښې ده. پر تامې ځان سپارلی دی. پر تامې توکل دی. ستا رضا مې هدف دی. لکه چې هر څه دې راکړې دي، همدغسې هر څه لتا څخه غواړم. تا ته شکرونه کاږم، یوازې ستا عبادت کوم، له تا څخه مرسته غواړم او تا ته مې پناه دروړې ده. نو الهي ته مې مل او ملګری سه!!

الهي ما وبخښه. زما توبه قبوله کړه. د ګهونو له قیده مې وژغوره. د نفس او شیطان او هوا او هوس له شره مې په امان کړه. زما ظلوم او جهول انسان او زما د مات او ګوډ قلم تر تېروتنو او ښویېدنو راتېر سه. علم او عمل مې ستا لپاره کړه. ریا او شهرت غوښتنه مې تر سترګو بده وایسوه. الهي ستا دیدار مې په نصیب کړه. ستا د دوستانو په ډله کې مې داخل کړه. الهي ستا په قضا مې رضا کړه. په بخولو او کړاوونو کې صبر را کړه. ستا چې پر ما پېرزو وي، په هغو مې قانع کړه. حلاله روزي راکړه، له حرامو مې وساته او پر ګناه او تعدی

وس مه راکوه. الهي د همت د خاوندانو او ستا د لارې د لارویانو او نېکانو ژوند او د حق د خاوندانو برخلیک او د شهیدانو مړینه را په برخه کړه... آمین یا ارحم الراحمین.

دروند لوستونکي!

لکه چې څرګنده ده غفلت، هېره او تلوار او د نفس او هوا او هوس او خوندونو او شهوتونو، واک غوښتنې، استکبار، ځان غوښتنې، د مادیاتو د تر لاسه کولو، وینو تویولو، فسادونو او داسې نورو ظلمونو اوجنایتونو غرایز او صفات د انسانان په خټه او طبیعت کې اخښل سوي دي. ځکه نو انسان زیاتره له آخرت څخه غافله وي او دنیوي خوندونو او د خپلو همنوعانو پر حقونو تېري ته لېوال وي او د هغو نعمتونو پر ځای چې په هغه دنیا کې ورکول کیږي، د دې دنیا نعمتونو ته ترجیح ورکوي او دا شیان ښکلي او ښه ورته ایسي. له دې امله دی چې لوی څښتن فرمايي:

﴿زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ ٱلشَّهَوَٰتِ مِنَ ٱلنِّسَآءِ وَٱلۡبَنِينَ وَٱلۡقَنَٰطِيرِ ٱلۡمُقَنطَرَةِ مِنَ ٱلذَّهَبِ وَٱلۡفِضَّةِ وَٱلۡخَيۡلِ ٱلۡمُسَوَّمَةِ وَٱلۡأَنۡعَٰمِ وَٱلۡحَرۡثِۗ ذَٰلِكَ مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسۡنُ ٱلۡمَـَٔابِ ١٤﴾ [آل عمران: ١٤].

ژباړه: «خلکو ته د هغو شیانو (مادیاتو) مینه ښه ایسول سوې ده چې د هغو د نفساني غوښتنو سره سم وي، لکه ښځې، زامن، د ډېرو سرو او سپینو زرو زېرمې (د ډول ډول شتو ذخیرې)، ټکیالي (په نخښه سوي، ممتاز او ښکلي) اسونه او نور څاروي او د ونو او کرنې مځکې. دا هر څه د (دې) دنیا د ژوند سامان (او فاني ښکلا) باله سي. (خو، د حق د لارې د لارویانو) د تل تر تله انجام ښایست (یعني د جنت ډېر ښه ژوند) یوازې

د الله سره دی. (او هغه پوهيږي چي په آخرت کي نېکچارو ته څه وركړي)».

دا د اللهﷻ له سترو حکمتونو څخه يو حکمت دی چي انسان چي د لوی څښتن په عبادت مامور سوی او مکلف سوی دی وازمايي، څو مطيع او سر کښه له سرغړوونکي او نافرمانه څخه بېل او څرګند سي، او هغه کسان معلوم کړي چي د خپل نفس او هوا د خوښي پر چارو باندي هغه چاري وړاندي کړي چي د لوی څښتن خوښيږي او په تر سره کولو سره يې د هغه رضا ترلاسه کيږي. لوی څښتن فرمايي:

﴿ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡمَوۡتَ وَٱلۡحَيَوٰةَ لِيَبۡلُوَكُمۡ أَيُّكُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗاۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡغَفُورُ ۝٢﴾ [الملك: ۲].

ژباړه: «هغه (الله) مرګ او ژوند د دې لپاره پيدا کړ، چي ومو ازمايي، چي له تاسي څخه څوک د کړني له مخي غوره (او اخلاص من) دی او هغه د داسي بشپړځواک څښتن دی (چي هيڅ شی يې نه سي عاجزه کولای او هغو ګنهکارانو ته چي توبه وکاږي) ډېر بخښونکی دی».

داسي به ډېر لږ پيښيږي چي انسان له ګنهونو او ناوړو چارو څخه ګردسره ځان خوندي ساتلی وي. که يو څوک هر څوني هلي ځلي او کوښښ هم وکړي چي له ګنهونو او ناوړو چارو څخه ځان وساتي، بيا به هم هماغه ضعيف او ظلوم او جهول انسان وي چي د شهوتونو په وړاندي بې وسه وي او بيا به يې هم پښې د منکراتو او ناسمو کارونو تر سره کولو ته ورښوييږي. البته پر کومو کسانو چي د خدایﷻ ځانګړی فضل سوی وي، د هغو خبره بيله ده.

حضرت رسول اللهﷺ فرمايي:

«كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ»[1].

ژباړه: ټول بنيادمان تېروزي، خو د تېروتونکو غوره کسان هغه دي چې توبه وکاږي او خدای ته له ګنهونو او معصيتونو څخه په طاعتونو او عبادتونو سره رجوع وکړي.

په دې توګه ويلای سو چې غفلت، تېروتنې او ښويېدنې د انسان په خټه او طبيعت کې اخښلې دي. خو د لوی څښتنﷻ سنت او قانون دا دی چې په خپل لطف او کرم يې د توبې کښلو چاره بېخي ډېره آسانه کړې ده او هغه څوک چې د توبې کښلو اراده وکړي، کافر وي، که مشرک، مرتد وي، که منافق، ظالم وي او که بل هرڅوک، مطلب هر ګنهکار چې وي د توبې دروازه يې ورته پرانيستې ده او پر خپلو بنده ګانو يې دا لورونه فرمايلې ده چې د هغو ګنهونه ور وبخښي او ښويېدنې او نادودې يې ور محو کړي. رسول اللهﷺ فرمايي:

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُم وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ»[2].

ژباړه: زما دې په هغه ذات قسم وي چې زما نفس (ځان) يې په واک کې دی چې که تاسې ګناه نه کولای، نو لوی څښتن به تاسې له منځه وړي وای او داسې قوم به يې رامنځ ته کړی وای چې ګناه به يې

١- ترمذي، کتاب القيامة والرقاق، ٤٩/ ١١٤باب، (٢٤٩٩) حديث. دغه حديث شيخ الباني حسن بللی دی.

٢- مسلم، کتاب التوبة، باب سقوط الذنوب ١١ ـ (٢٧٤٩) حديث.

کولای او بیا به یې له الله تعالی څخه بخښنه غوښتلای او الله به بخښلای.

د لوی ښتن د لوی او عظیم الشان دربار دروازه تل پرانیستې ده. او پر خپلو بنده ګانو یې رحم او شفقت زښت زیات دی. هغه هرچا ته د خپلي بخښني او مهربانۍ په پراخه لمن کي ځای ورکوي، خو چي هغه رشتيني توبه وکاږي اورجوع ورته وکړي. له دې امله دی چي ویل سوي دي چي توبه د بنده د ټول عمر دنده ده او دا د بنده پيل او پای او دعبوديت له لومړيو، منځنيو او وروستيو منازلو څخه باله سي، بنده بې له توبې بله چاره نه لري. نو موږ ټول بايد په دې پوه سو چي مېړه او نېکمرغه هغه دي چي د عمر وروستی او انجام يې سم سي، رسول اکرمﷺ فرمايي:

«إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ» (متفق عليه)[1].

ژباړه:يو بنده به د خلکو په مخ کي په لومړيو کي د دوږخي کارونه کوي، خو له جنتيانو څخه به وي او يو بنده به د خلکو په وړاندي په لومړيو کي د جنتي کارونه کوي، خو له دوږخيانو څخه به وي، بې شکه چي اعتبار د اعمالو پای او خاتمې ته دی.

دغه راز قاعده ده چي: «العبرة بکمال النهاية لا بنقص البداية» (اعتبار وروستيو بشپړتيا وو ته دی، نه لومړنيو نيمګړتياوو ته).

زه به کوښښ وکړه چي په دې کتاب کي پر دې موضوع باندي جذباتي خبري ونه کړم، بلکي که خدایﷻ کول په دې ليکنه کي به د

۱- مشکوة، کتاب الايمان، باب باب الايمان بالقدر (۸۳) حديث.

علمي موازينو سره سم د توبې او د هغې د لارو چارو، شرايطو، احکامو او له ګنهونو څخه د ډډې کولو په هکله څه لنډي څرګندوني وکړم. خدایﷻ دي وکړي چې زما دا نيمګړی کوښښ زما او د نورو د رشتيني توبې کښلو لپاره بشپړ لارښود وګرځوي. لوی څښتن ته مي دعا ده چې زما او نورو توبه کوونکو توبه قبوله کړي او په قول او عمل کي اخلاص را په برخه کړي، له تېروتنو او ښويېدنو څخه مي وساتي او دې کتاب ته د منلو او قبوليت شرف وبخښي. راځئ د توبې کښلو طريقې او احکام مطالعه کړو، د ګنهونو د بخښي لاملونه ومومو او د هغو د غوره کولو او خپلولو هڅه وکړو. په دې هيله او دعا چې زموږ د توبې کښلو او د اللهﷻ په حضور کي د هغې د منلو لامل او مرستندوی وګرځي. والله المستعان وعليه التکلان.

په پای له اللهﷻ څخه د دې کتاب د چاپ او خپرېدو په چارو کي برخه اخيستونکو او د هغه لوستونکو ته د ثوابونو او ښې بدلې غوښتونکی يم.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين.

عبد المالک همت، همت ټاټوبی، د ده افغانانو نوآباد، کابل، د ۱۳۸۹ل. کال د لړم د مياشتي دوه ويشتمه

څو نوري خبري

اى درووند لوستونكې!

پوه سه چي الله تعالى ابليس د يوې سجدې پر نه كولو چي امر يې ورته كړى وو، د ډېر لوى عزت له مقامه را وپرځاوه او د تل لپاره يې وتراټه. آدم عليه السلام يې د يوې ګولې پر خوړلو له جنته وايست او دې خاوريني نړۍ ته يې واستاوه. دغه راز يې امر كړى دى چي زنا كار دي هغه ځاى ته چي روايښت نه لري د يوې ګوتي په كچه دځانګړي آلت د ننايستلو په جرم په ډېره بده وضعه و وژل سي. همداراز يې د درو دراهمو پر غلا د غله د لاس پرېكولو امر كړى دى.

نو اى مسلمانه وروره! همدغسي نورو جزاوو ته فكر وكړه او پوه سه چي كېداى سي پر يوه ګناه لا نه پر يوه ګناه دي د دوږخ اور ته ورتېل وهي. ﴿وَلَا يَخَافُ عُقْبَٰهَا ۝١٥﴾ [الشمس: ١٥]. «او الله د دوى د تباه كولو له كومي بدي پايلي څخه بېره نه لري».

ګرانه وروره!

ګنهونه او معاصي د انسان پر زړه او بدن باندي په دې او هغه دنيا كي دوني بدي، ناوړي، ضرر ناكي او خطرناكي اغېزي لري چي يو خداى جل جلاله ښه پوهيږي. يوه پياوړي ليكوال په خپل كتاب كي دغسي اغېزي ډېري زياتي را اخيستي دي[1]، خو زه به يې دلته يو څو درته وليكم:

١- د سعد يوسف ابوعزيز، موسوعة الاخلاق الاسلامية (١/ ١٢٤) مخ.

لومړی: د ګناه اغېزه له علم څخه بې برخیتوب دی؛ ځکه چي علم او پوهه یو نور او رڼا ده چي لوی څښتن د بنده زړه په روښانه کوي، خو ګناه دغه رڼا وژني.

دوهم: د ګناه بله ناوړه اغېزه د رزق او روزۍ کمښت دی؛ ځکه تقوا او پرهېزګاري د رزق ډېروونکې ده او عدم تقوا او ګناه د رزق له منځه وړونکې ده.

درېیم: د ګناه بله ناوړه اغېزه یو ډول بېره او وحشت دی چي د ګنهکار په زړه کي د ده او لوی څښتن تر منځ پیدا کیږي.

څلورم: د ګناه بله ناوړه اغېزه یو ډول کرکه ده چي د ګنهکار او خلکو تر منځ پیدا کیږي. په تېره د ګنهکار او ښو خلکو ترمنځ. ځینو اولنو فرمایلي دي: «ما که څه هم ګناه د خدای تعالی په وړاندي کړې وي، خو اغېز یې زما په وړاندي زما په آس او مېرمن کي ووینم».

پنځم: د ګناه بله ناوړه اغېزه د کارونو مشکل کېده دي. ګنهکار چي هرکار ته لاس واچوي ستونزي او تکالیف ور پېښ سي.

شپږم: د ګناه بله ناوړه اغېزه د زړه او بدن بې سېکي او ضعف دی. د مومن ځواک او قوت په زړه کي وي، نو چي زړه یې قوي وي، بدن یې هم قوي وي او چي په ګنهونو سره یې زړه تیاره او بې سېکه سي بدن یې هم بې سېکه سي.

اووم: د ګناه بله بده اغېزه د عمر لنډ والی او بې برکتي ده. لکه نېکۍ او ښېګڼي چي د عمر د اوږدېدو لامل کیږي همدغسي ګنهونه او بدۍ د عمر د لنډېدو لامل کیږي. په تېره د ظلم د ګناه د تر سره کوونکي عمر ډېر لنډ وي. که تاسي د ظالمو واکمنو عمرونو ته ځیر سئ، در معلومه به سي چي هغو ډېر لنډ عمر درلودلی وي.

دا وه د ځينو ګنهونو ضررونه.

که بيا هم تا سي ددغو جزاوو او بدو اغېزو يادول له ګنهونو څخه نه راګرځوي، او پر زړه مو اغېز نه ښندي، نو د ګنهونو شرعي جزاوو ته فکر وکړئ، کومي چي د خدایﷻ او پيغمبرﷺ لخوا ټاکلي سوي دي. لکه د لاس پرې کېده، درې وهل، سنګساول، وژل، زنداني کول او داسي نور.

که دا هم ستاسي پر زړه تاثير نه ښندي، نو هغو سزاګانو ته پام وکړئ او زړه مو ځني وبېروئ چي خدای تعالی په آخرت کي ګنهکارانو ته ټاکلي دي. ځکه چي بېره د لوی څښتن هغه شلاخه ده چي زموږ بې لاري او بې ادبه نفسونه پر لار او مؤدب کوي.

نو ښاغلي لوستونکې!

له دغو جزاګانو او ضررونو او ډېرو نورو ناوړو پايلو څخه ستاسي د ژغورني لپاره موږ دا څو ټکي چي د قرآن کريم، نبوي سنتو او لويو عالمانو له کتابونو څخه مو را ټول کړي دي، درته بيانوو، هيله ده، لوستل يې تاسي ته ګټور واقع سي. والله الموفق لما يُحب ويرضى.

د توبې لغوي او شرعي تعريفونه

لومړی: د توبې لغوي تعريف

توبه په لغت کې: له معصيت (ګناه او نافرمانۍ) څخه د طاعت پر لور رجوع ته وايي. او د (تاب الله عليه) معنا ده: الله د هغه توبه قبوله کړه.

ابو منصور وايي: د (تاب) معنا ده: خدای ته وروګرځېد او رجوع يې ورته وکړه او له ګناه څخه يې لاس واخيست، توبه يې وکښل او پر پښېمانه سو. او د (تاب الله عليه) معنا ده: هغه يې وباخښه. او داچي لوی څښتن فرمايي: ﴿وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا﴾ [النور: ٣١]. معنا يې ده: ای مومنانو! ټول د الله طاعت ته وروګرځئ او له هغو مخالفتونو او ناوړو کارونو او اخلاقو څخه چي د لوی څښتن د احکامو په مقابل کي مو کړي او درلودل توبه وکاږئ.

لوی څښتن توبه قبلوونکی دی، کله چي بنده لـه خپلي ګناه څخه توبه وکاږي، د هغه توبه په خپل فضل سره قبلوي[1].

دوهم: د توبې شرعي تعريف

توبه پـه شـريعت کي پـر تېرو نـاوړو کـارونواو ګنهونـو (کړنـو او ويناوو) باندي د هغو په بدوالي باندي په پوهېدو سره پښېماني او د تل لپاره د هغو د پرېښوولو په هکله ټينګ عزم او هـوډ دی، البتـه کـه

١- د ابن منظور لسان العرب د «توب» ماده.

یې له چا څخه څه په ظلم او ناحقه ترلاسه کړي وي، هغه به بېرته ورکوي او یا به بخښنه ځني غواړي. او دا توبه به هم لوی څښتن ته او د هغه په حضورکي او د هغه لپاره وي، نه د دنیوي ګټې او کوم ضرر د مخنیوي لپاره[1].

د توبې تعریف ډېرو عالمانو په خپلو خپلو الفاظو کړی دی، خو موږ دلته د لاندي درو تنو لویو امامانو تعریفونه را اخلو:

حضرت حسن بصري رحمه الله فرمایلي دي: توبه داده چې څوک له ګناه څخه په زړه کي پښېمانه سي، په ژبه له خدای جل جلاله څخه بخښنه وغواړي، په جوارحو (د بدن په غړو) د هغې تر سره کول پرېږدي او په زړه کي یې پټه وساتي او بیا ور ونه ګرځي[2].

امام غزالي رحمه الله د یو لړ تعریفونو په ترځ کي د توبي دا ډول تعریف هم کړی دی: توبه داده چې څوک ګنهونه سمدستي پرېږدي، په راتلونکې کي یې د پرېښوولو هوډ او عزم وکړي او کوم تقصیرات چې پخوا ځني تر سره سوي دي، په ښو اعمالو یې تدارک او جبران کړي[3].

امام ابن القیم رحمه الله فرمایلي دي: توبه له هغو څخه چې لوی څښتن یې نه خوښوي، هغو ته چې لوی څښتن یې خوښوي رجوع او

۱- د ابن حجر العسقلاني فتح الباري ۱۲۳/۱۱مخ او د محمد بن إبراهیم الحمد، التوبة وظیفة العمر، المکتبة الشاملة.

۲- د ابن مفلح الآداب الشرعیة، المکتبة الشاملة.

۳- إحیاء علوم الدین ٤/٤مخ.

ګرځېده دي، په پټه وي که په ښکاره وي. چي اسلام، ایمان او احسان او نور ټول مسایل پکښي راځي[۱].

په الطریق الی التوبة کتاب کي یې د توبې نسبتاًجامع تعریف داسي کړی دی: توبه په شریعت کي د ګناه په بدوالي باندي په پوهېدو سره، د هغې پرېښوول، د هغې پر تر سره کولو باندي پښېمانتیا او پر هغې باندي د واک پیدا کولو په صورت کي د هغې د بیا نه کولو په هکله ټینګ عزم او هوډ، د امکان په صورت کي د خدای له بنده ګانو څخه په زور او ظلم د اخیستلو سوو شیانو، بېرته هغو یا د هغو ورثه وو ته ورکول، او د قضا سوو او ضایع سوو فرایضو بېرته اداکول دي. چي دا به لوی څښتن ته په اخلاص، له هغه څخه د ثواب په هیله او د هغه له عقاب څخه په بېره کي وي، او تر زکندن او له لویدیځ څخه د لمر تر راختو دمخه به وي.

یادونه: که د حقوقو د څښتنانو او د هغو د ورثه وو پته نه لګېده، نو بیا په زور او ظلم اخیستل سوی مال د هغه د خاوندانو لخوا خیرات کړئ او پخپله یې د ثواب هیله مه کوئ.

د ژبي توبه

البته که په پورته ډول توبه ونه کښل سي او مازي په ژبه توبه توبه لري او له زړه څخه یې د ګناه خوند او لذت نه وي وتلي، نو دې ته علما فاسده توبه وایي، چي دا نه ده صحیح، بلکي له دي څخه هم باید توبه وکښل سي. رشتیا هم دا توبه نه ده، بلکي د توبې الفاظ دي. نامتو عالم ډاکټر یوسف قرضاوي وایي:د عوامو د اندونو په

۱- د محمد بن إبراهیم الحمد، التوبة، دمدارج السالکین په حواله.

خلاف مازي په ژبه توبه کښل، توبه نه شمېرل کیږي. یعني توبه کښل داسي ساده خبره هم نه ده، بلکي توبه تر دې سخته او یوه ستره چاره ده. البته په توبه تلفظ کول مطلوب دی، خو تر قطعي تصمیم او د لوی څښتن په وړاندي پر ګناه باندي تر اقرار او اعتراف وروسته به وي. اما یوازي په ژبه استغفار او د توبې اعلان، د زړه بې له هوډ او تصمیمه ــ د ذوالنون مصري په وینا ــ د دروغجنو توبه ده.

درواغجنه توبه

منصور بن عمار وایي چي ما یو اشنای درلود چي د ګنهونو په تر سره کولو سره یې پر ځان ظلم کاوه. خو یو وخت یې توبه وکښل. مابه هغه ډېر لیدی چي په ښو کارونو، عبادت، لمانځه روژو نیولو او تهجد او داسي نو رو به بوخت وو.

بیا هغه وو چي څو ورځي مي نه لیدی. بیا چا راته وویل چي هغه ناروغه دی. نو زه یې د پوښتني لپاره کور ته ورغلم. کله چي مي دروازه وروټکول لور یې راووتل او راته ویې ویل چي څوک دي په کار دی؟ ما ورته وویل چي پلار ته دي ووایه چي پلانی راغلی دی. نو هغه وو چي ماته یې کورته د ننوتلو اجازه راکړه. کله چي کورته ورننوتلم ومي لید چي د کور د غولي په منځ کي یې پر کټ باندي اړخ وهلی دی. او مخ یې خورا ډېر تور سوی وو. سترګي یې بې نوره سوي وې او شونډان یې وچ سوي او ترخي ترخي چاودلي وه. ما په داسي حال کي چي له قوارې څخه یې وبېرېدم، ورته وویل: (لا اله الا الله) ډېر ډېر وایه. هغه ستر ګي په ډېر تکلیف پرانیستې، راته ویې کتل او بېرته بې سده سو. بیا مي ورته وویل: وروره د (لا اله الا الله)

کلمه ډېره ووایه او بیا مي هم کلمه ورته تکرار کړه. دغه مهال یې سترګې پرانیستې او راته ویې ویل: ای منصوره وروره! دا داسي کلمه ده چي زما او د هغې ترمنځ واټن راغلی دی. ما وویل لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم. بیا مي ورته وویل: وروره ستا هغه لمونځونه، روژې، تهجد او عبادتونه او ښه کارونه څه سول؟ راته ویې ویل: دا د خدای لپاره نه وه. او ما په درواغو توبه کښلې وه. او دا کارونه ما د دې لپاره کول چي خلک ښه را باندي ووایي. دا ټول په ریا وه. کله چي به زه په کور کي یوازي سولم ډول ډول ناروا وي به مي کولې، نه لمونځ وو، نه بل څه، شراب به مي خوړل، ډول ډول سازونه او سندري به وې او زه به وم او په دې ډول مي د خدای پر ضد هر ناوړه عمل تر سره کاوه. تر دې چي ناروغه سوم او د مرګ تر پولي ورسېدم. نو مي دغي لور ته وویل چي: قرآن کریم راته راوړه. کله چي مي قرآن کریم په لاس کي ونیو ومي ویل: الهي ستا د دغه قرآن په برکت ماته شفا راکړه، زه ژمنه درسره کوم چي بیا به هیڅکله بد کارونه نه کوم. نو هغه وو چي لوی څښتن ﷻ رحم راباندي وکړ او روغ سوم.

کله چي جوړ سوم شیطان زما او د لوی څښتن ترمنځ هغه کړې ژمنه راڅخه هېره کړه او بېرته مي هغو خپلو ناوړو کارونو، خوندونو او ساز او سرود ته لاس واچاوه. څو موده همدغسي راباندي تېره سوه چي بیا ناروغه سوم. دا ځل بیا د مرګ تر پولی ورسېدم، نو مي د خپل پخواني عادت سره سم مېرمني ته امر وکړ چي د کور غولي ته مي وباسي. بیا مي قرآن مجید راواخیست او څو آیته مي تلاوت کړه او بیا مي لوی څښتن ته زاری وکړې چي ستا د دغه کلام په حق او

برکت مي دا وار لا هم جوړ کړه، بيا داسي نه کوم. خدایﷻ مي بيا پر حال رحم وکړ او بيا يې جوړ کړم. خو ما بيا هغه ناوړه کارونه پيل کړل. چي دا دی بيا دغسي ناروغ سوم. بيا مي قرآن کريم را واخيست چي تلاوت يې کړم، خو داخل هيڅ حرف نه راته معلوميږي. نو پوه سوم چي خدایﷻ را باندي په قهر سوی دی. نو مي سر آسمان ته پورته کړ او ومي ويل: ای لويه خدايه! دا رنځ را څخه واخلې! نو يو بږغ مي تر غوږو سو، چي راته وايي: کله چي ناروغ سې توبه کاږې او کله چي روغ سې بيا ته يې او هغه ستا ناوړه کارونه!

منصور بن عمار وايي چي زما ترسترګو اوښکي را غلې او ځني را ووتلم. خو تر کوره لا نه وم رسېدلی چي خبر سوم چي سا يې ورکړه.

هو ګرانه لوستونکې! توبه، په ژبه توبې کښلو ته نه وايي! بلکي توبه په پټه او ښکاره په زړه پر ګنهونو پښېماني او تېر تريخ او ناوړه حالت ته نه ورګرځېده باله سي.

له څه شي څخه توبه وکاږو؟

توبه له کوچنيو او لويو (صغيره او کبيره) ګنهونو څخه ايستل کيږي. او هر انسان، په تېره توبه کوونکی بايد په هغو ناوړو کړو چي توبه ځني کاږي پوه سي او ويې پېژني، که څه هم په اجمالي توګه وي، څو ډډه ځني وکړي او که چيري په اخته سوی وي، توبه ځني وکاږي. او لکه چي څرګنده ده لوی څښتنﷻ په خپل عميم فضل او کرم د توبې ډېره ارته دروازه پرانيستې ده. هغه په خپل سپېڅلي

کتاب قرآن کریم کي د توبې کښلو په هکله ډېر ځایونه امر کړی دی، خپل بنده ګان یې ورته هڅولي دي او د هغې د قبلولو ژمنه او وعده یې کړې ده. هغهﷻ د هرچا توبه قبلوي، کافر وي، که مشرک، منافق وي، که فاسق، مرتد وي که کوم بل طاغي او باغي، ملحد او زندیق وي که ظالم یا په نورو ناوړو چارو او ګنهونو اخته وي.

د توبې او استغفار ترمنځ توپیر

د استغفار ماده «غفر» ده، چي د استفعال د باب مصدر دی. د استغفار معنا ده د مغفرت او بخښني او د ګناه د معافی غوښتل.

لکه چي څرګنده ده، کله کله یوازي توبه بې له استغفاره ذکر کیږي، لکه چي لوی څښتن فرمایي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلۡمُتَطَهِّرِينَ ٢٢٢﴾ [البقرة: ۲۲۲].

ژباړه: «بې شکه چي الله خپل هغه بنده ګان خوښوي چي بیا بیا رجوع ورته کوي (یعني له ګنهونو څخه توبه کاږي او د بخښني غوښتنه ځني کوي)، او هغه کسان خوښوي چي پاک خواپاکي اوسي (له فواحشو او ککړتیاوو څخه لیري ګرځي)».

البته په قرآن کریم کي دغسي نور آیتونه هم سته.

خو کله کله بیا توبه د استغفار سره ملګرې وي. لکه چي لوی څښتن فرمایي:

﴿وَأَنِ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِ يُمَتِّعۡكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى وَيُؤۡتِ كُلَّ ذِي فَضۡلٖ فَضۡلَهُۥ﴾ [هود: ۳].

ژباړه: «او (دغه قرآن کریم لارښوونه کوي) چي: که تاسي له خپل پروردګار څخه (د پخوانیو) ګنهونو بخښنه وغواړئ او رجوع ورته وکړئ

(او په راتلونکې کي د ګنهونو له تر سره کولو څخه توبه وکاږئ او پر دې توبه باندي همېشه توب وکړئ). نو هغه به (ستاسي د رشتياني استغفار او مخلصانه توبې په سبب) تر يوې ټاکلي مودې (د مرګ تر ګړيه) پوري (له رزق او پراختيا او د دې جهان د ژوندانه له ښېګڼو څخه) د (ګټې ترلاسه کولو او) ښه خوند اخيستلو موکه درکړي او (په آخرت کي به د خپل عدل سره سم) هر د فضل او احسان خاوند ته د هغه د فضيلت او احسان (علم او عمل) زيات اجر ورکړي».

دغسي نور آيتونه هم په قرآن کريم کي سته.

په دې توګه استغفار د زړه له کومي پر ګناه باندي پښېماني او بيا د هغې د نه کولو ژمنه ده. او علامه ابن القيم بيا ويلي دي چي استغفار د تېر شر او معصيت څخه د وقايې غوښتنه ده او توبه رجوع او د هغه شر او ګناه څخه چي په راتلونکې کي ځني بېرېږي د وقايې غوښتنه ده. البته کله چي توبه او استغفار بېل بېل ياد سي، نو يو د بل په مسمى کي داخل سي. په دې توګه توبه رجوع ده او استغفار له ګناه څخه مفارقت باله سي[1].

مغفرت

مغفرت له «غفر» څخه اخيستل سوی دی. چي معنا يې ده: د ګناه بخښل او سترګي ځني پټول. لکه چي تر توبې او استغفار وروسته الله تعالى پر خپل بنده خپل رحمت لوروي او بخښي يې.

۱- د ابن القيم مدارج السالکين ۲۳۶/۱

عفو

د عفوي معنا هم بخښنه او ګردسره تر ګناه او تېروتني تېرېدنه او د ګنهونو له منځه وړنه ده. د مغفرت معنا مازي بخښل دي، اما د عفوي معنا ګردسره تر ګناه تېرېدل او د هغو له منځه وړل دي. عفو تر مغفرت وروستۍ مرحله ده. داسي وبوله چي د ګناه بخښنه مغفرت دی او د ګناه د جرم بېخي له عملنامې څخه ایسته کول «عفو» ده. ګواکي د عفوي په نتیجه کي ګنهکار داسي سو لکه ګردسره چي یې ګناه نه وي کړې.

له لوی څښتن څخه بخښنه د عفوي په الفاظو غوښتل ډېره ښه ده. لکه چي د قدر د شپې ځانګړې دعا داده:

«اللَّهُمَّ إِنَّكَ عُفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي».

ژباړه: ای لویه څښتنه! ته معافوونکي او تر حد تېر بخښونکي او د کرم څښتن یې او عفو او تېرېدنه خوښوې، ځکه نو ما معاف کړه او تر ګنهونو مي راتېر سه.

ګنهکار چي توبه وکاږي او له الله تعالی څخه د مغفرت غوښتنه وکړي، نو یې الله تعالی وبخښي او چي بنده زیاته پښېمانتیا ښرګنده کړي او له خدایه عفو وغواړي، نو الله د ده د ندامت او ډېري بېري له امله له عفوي څخه هم کار اخلي او بالکل یې معافوي او له عملنامې څخه یې ګناه محو کوي. البته د رشتیاني توبه کوونکي سره دا هم کوي چي د هغه د ګنهونو پر ځای نیکۍ لیکي[1].

۱- د مفتي ثناء الله محمود سچی توبه کیجئے ۲۵ مخ.

نصوح توبه

نصوح توبه هغې توبې ته وايي چې رشتينې، خالصه او حقيقي او قطعي وي، هيڅ شبهه او علت پکښې نه وي او بيا هيڅ ماته نه سي او له ټولو ګناهونو څخه وي. د دې توبې يادونه په قرآن کريم کي يو وار په التحريم سوره کي سوې ده، په دې ډول:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ﴾ [التحريم: ۸].

ژباړه: «ای مومنانو! الله ته (داسي) رشتينې توبه وکاږئ (چي بيا هيڅ ور ونه ګرځئ او هيڅ اراده يې ونه کړئ)، ګوندي الله ستاسي څخه ګناهونه ورژوي او تاسي ته په داسي جنتونو کي ځای در کړي چي تر ونو لاندي يې ولې بهيږي».

په التوبة وظيفة العمر کتاب کي وايي چي نصوح توبه هغه ده چي يوازي د خدای له بيري وي او د جاه او جلال او چوکۍ د خونديتوب مطلب پکښي نه وي او نه د مال او خپل واک د ساتني لپاره وي. همدا راز د دې لپاره هم نه وي چي خلک يې ښه ووايي او د هغو د بد ويلو څخه د تښتېدو لپاره وي. البته که دغسي نصوح توبه څو ک وکاږي لوی ښښتن به يې ټول ګناهونه وبخښي او چي پر دغه توبه ټينګ ودريږي بدۍ به يې په نېکيو واوړي.

د توبة النصوح په باره کي د علمای کرامو نور بېل بېل قولو نه هم سته. چي له هغو څخه ځيني دادي:

۱- نصوح هغه توبه ده چي وروسته يې د ګناه خوا ته ګرځېده داسي ناممکن سي، لکه تيو ته چي د شيدو ورګرځېده ناشوني

دي.

۲- نصوح هغه توبه ده چي ورپسې يې د بنده په زړه کي تل دا بېره وي چي زما توبه به قبوله سي که نه؟ او د دې تر څنګ پر کړو ګنهونو باندي سخت پښېمانه هم وي.

۳- نصوح توبه هغه ده چي تر هغې وروسته انسان بيا بيا توبې کولو ته اړ سي.

٤- نصوح توبه هغه ده چي په زړه کي پښېماني، په ژبه استغفاروي او ګناه پرېږدي او په راتلونکې کي د ګناه نه کولو ټينګ هوډ او عزم وکړي.

۵- نصوح توبه داده چي د ګناه بدي تل د بنده په ذهن کي ور ګرځئ. ګواکي تل هغه ويني.

٦- نصوح توبه داده چي د ګناه د دروند والي له امله يې دا پراخه مځکه تنګه په نظر ورځي او تل د ګناه د وريادېدو له امله نفس تنګه وي.

۷- نصوح توبه داده چي د خلکو سره ټولي شخړي او لانجې ختمي کړي، د خلکو حقوق ورکړي، ځان له هر څه څخه فارغ کړي او په نېکو اعمالو اخته سي.

۸- په پلاوو پلاوو د ګناه له امله خپل ځان ملامت کړي او ټول عمر پښېماني پر ځرګنده کړي، څو د نورو ګنهونو له آفته فارغ سي.

۹- ګناه تر سره کول يې له ذهن څخه داسي ووزي چي هيڅ يې په ياد کي نه ور ګرځئ. او د دې لپاره چي توبه ښه قبوله سي د لوی ښتن سره زيات محبت کوونکی سي او د بل چا مينه

له زړه څخه وباسي.

۱۰- نصوح توبه قبولي سوي توبې ته وايي. او په هغې کي د درو شرطونو موجودیت اړین دی: ۱- د توبې د نه قبلېدو بېره. ۲- د قبلېدو هیله. ۳- په ښو کارونو مشغولېدل.

ځیني بیا وايي چي دغه څلور شرطونه ورته ضروري دي:

(الف) په ژبه استغفار.

(ب) د بدن غړي له ګناه څخه لیري کول.

(ج) په زړه کي د ګناه نه کولو پوخ عزم کول.

(د) له بدو مجلسونو څخه ډډه کول.

د توبې فضایل او دیني او دنیوي ګټې

هر هغه عبادت چي لوی څښتن ﷻ یې خپلو بنده ګانو ته د تر سره کولو امر کړی دی، هرومرو فضیلتونه، بېلې بېلې ګټې او اسرار اوښېګڼې لري. او په دې کي شک نسته چي توبه افضل د عباداتو ده، بلکي د حنبلي مذهب یو ستر امام ابن رجب رحمه الله وایي چي: «توبه د ټول عمر وظیفه ده»[1].

موږ به هڅه وکړو چي د توبې له بېخي ډېرو فضایلو، اسرارو، دیني او دنیوي ګټو څخه یو څه بیان کړو:

۱- د توبې له سترو فضایلو څخه د توبه ایستونکي سره د الله ﷻ مینه او محبت دی، لوی څښتن ﷻ په قرآن کریم کي د توبې یادونه تقریباً اتیا ځایه په بېلو بېلو لارو کړې ده. لکه چي کله الله تعالی خپل بنده ګان توبې ته هڅوي، کله هم د توبې

۱- د حافظ ابن رجب لطائف المعارف، ۳۴۹ مخ.

ارزښت او درنښت بیانوي، کله هم د توبه کوونکو تعریف کوي، لکه چې فرمايي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلۡمُتَطَهِّرِينَ ۝٢٢٢﴾ [البقرة: ۲۲۲].

ژباړه: «بې شکه چې الله خپل هغه بنده ګان خوښوي چې بیا بیا رجوع ورته کوي (یعني له ګنهونو څخه توبه کاږي او د بخښني غوښتنه ځني کوي)، او هغه کسان خوښوي چې پاک خواپاکي اوسي (له فواحشو او ککړتیاوو څخه لیري ګرځي)».

په دې توګه د توبې عبودیت لوی څښتن ته تر ټولو غوره او خوښ عبودیت دی. ابن قیم رحمه الله فرمايي که لوی څښتن ته توبه تر ډېرو شیانو غوره او خوښه نه وای نو به یې خپل بنده ګان په ګنهونو نه اخته کولای، دا د توبې او توبه کوونکي سره د الله جل جلاله ځانګړې مینه ده چې هغه په ګناه اخته کوي، بیا یې د توبي کښلو ته هڅوي او بیا فرمايي چې زه توبه کښونکي او خواپاکي خلک خوښوم.

۲- دغه راز د توبې له فضایلو څخه په هغې باندي د لوی څښتن خوشالي ده. په دې هکله د رسول الله صلی الله علیه وسلم دې متواتر حدیث ته پام وکړئ:

«لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ حِينَ يَتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ بِأَرْضِ فَلاَةٍ فَانْفَلَتَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَأَيِسَ مِنْهَا فَأَتَى شَجَرَةً فَاضْطَجَعَ فِى ظِلِّهَا قَدْ أَيِسَ مِنْ رَاحِلَتِهِ فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذَا هُوَ بِهَا

قَائِمَةً عِنْدَهُ فَأَخَذَ بِخِطَامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ اللَّهُمَّ أَنْتَ عَبْدِى وَأَنَا رَبُّكَ. أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ»[1].

ژباړه: کله چي بنده توبه وکاږي او خدای تعالی ته رجوع وکړي، نو الله تعالی د هغه په توبه دونه زيات خوشاله کيږي، لکه له تاسي څخه چي يو څوک په بتې بيابان کي پر خپله اوښه سپور وي او خواړه او اوبه يې پر بار کړي وي او بيا دغه اوښه د دغو خوړو او اوبو سره يو ځای ځني ورکه سي. او هغه يې له بېرته پيدا کېدو څخه نهيلی سي او د يوې وني تر سيورېي لاندي اړخ ولګوي. په دغه حال کي نابېره وويني چي اوښه يې ورته ودرېږي. تر مهار يې ونيسي. بيا يې له ډېري خوشالۍ څخه خوله خطاوزي او ووايي: پروردګاره! ته زما بنده يې او زه ستا رب!!

البته هر مسلمان هيله لري او غواړي چي لوی څښتن محبت ورسره ولري او په توبه يې خوشاله سي.

ابن القيم پر پورتني حديث باندي د څرګندونو په ترڅ کي وايي: د لوی څښتن دغسي خوشالي له توبې پرته د بل هيڅ عبادت په هکله نه ده بيان سوې. څرګنده ده چي دغه خوښي د توبه کوونکي پر حال احوالو او زړه باندي ستر اغېز ښندي او له دغي خوښۍ تر دې زيات او بل ډول تعبير نه سي کېدای. په دې ډول ګنهکار بنده په توبه سره د لوی څښتن د محبوب درجې ته رسيږي. او د خدای حبيب او دوست باله سي.

۱- صحيح مسلم، كتاب التوبة، باب في الحض على التوبة والفرح بها (٦٨٥٤/ ٢٧٤٧) حديث.

۳- د توبې بله ښېګڼه د دواړو نړیو سعادت او نېکمرغي ده. لوی څښتن فرمايي:

﴿وَأَنِ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِ يُمَتِّعۡكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى وَيُؤۡتِ كُلَّ ذِي فَضۡلٖ فَضۡلَهُۥۖ﴾ [هود: ۳].

ژباړه: «او (دغه قرآن کریم لارښوونه کوي) چې: که تاسي له خپل پروردګار څخه (د پخوانیو) ګنهونو بخښنه وغواړئ او رجوع ورته وکړئ (او په راتلونکې کي د ګنهونو له تر سره کولو څخه توبه وکاږئ او پر دې توبه باندي همېشه توب وکړئ). نو هغه به (ستاسي د رشتیاني استغفار او مخلصانه توبې په سبب) تر یوې ټاکلي مودې (د مرګ تر ګړیه) پوري (له رزق او پراختیا او د دې جهان د ژوندانه له ښېګڼو څخه) د (ګټي ترلاسه کولو او) ښه خوند اخیستلو موکه درکړي او (په آخرت کي به د خپل عدل سره سم) هر د فضل او احسان خاوند ته د هغه د فضیلت او احسان (علم او عمل) زیات اجر ورکړي».

مفسرینو کرامو فرمايلي دي چي په پورتني آیت کي د استغفار او توبې حکم سوی دی او پکښې فرمايلي يې دي چي توبه او استغفار کوونکي الله تعالی په دنیا کي د ښه ژوند خاوندان کوي، پراخ رزق او غوره او سپېڅلی ژوند ورپه برخه کوي.

٤- د توبې بل فضیلت د خیر ښېګڼي، برکتونو، ظاهري او باطني عافیت او د زړونو د ډاډ، د نېکمرغۍ، هوسايۍ، سوکالۍ او ښې روغتیا رامنځ ته کېده، د پر وخت اوښو او ګټورو اورښتونو اورېده، د آفتونو او ډول ډول توپانونو لرېده، پر دښمنانو باندي بری او قوت او شوکت او امن او ټيکاو دی. لوی څښتن د هودﷺ له قوله فرمايي:

﴿وَيَٰقَوۡمِ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِ يُرۡسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيۡكُم مِّدۡرَارٗا وَيَزِدۡكُمۡ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمۡ وَلَا تَتَوَلَّوۡاْ مُجۡرِمِينَ ٥٢﴾ [هود: ٥٢].

ژباړه: «ای زما ولسه! (ایمان راوړئ او) له خپله پروردګاره څخه (د خپلو ګناهونو او تېروتنو) بخښنه وغواړئ، بیا رجوع ورته وکړئ، هغه به پر تاسي باندي له آسمانه په شېبو شېبو اورښتونه (او برکتونه) واوروي (چي له امله به يې ستاسي ګټي زیاتي سي)، او ستاسي په اوسني ځواک (او عزت او پرتم) کي به نور زیاتوب راولي او (ای زما قومه!) د ګنهکارانو غوندي مخ مه اړوئ. (او پر ګناهونو باندي ټینګار او مداومت مه کوئ)».

٥- دغه راز د لوی څښتن دې ژمني ته پام وکړئ:

﴿وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٥٥﴾ [النور: ٥٥].

ژباړه: «له تاسي څخه چي څوک ایمان راوړي او ښه عملونه وکړي، الله د هغو سره وعده کړې ده چي هرومرو به يې په مځکه کي خپل داسي خلیفه ګان وګرځوي، لکه تر دوی دمخه خلک چي يې خپل خلیفه ګان ګرځولي وه. د هغو لپاره به په هغه دین سره ځواک وبخښي چي ورته غوره کړی يې دی، او د هغو د بیري (اوسنی) حالت به په امن بدل کړي، (بس) هغوی دي زما بندګي وکړي او زماسره دي څوك نه شریکوي. او څوك چي تر دې وروسته کفر غوره کړي (او ناشکري وکړي) نو همداسي کسان فاسقان (او نافرمانه) دي».

٦- د توبې بله ګټه داده چي د بنده ګنهونه او سیئات په نېکیو او حسناتو بدلیږي. لوی څښتن فرمایي:

﴿إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ٧٠﴾ [الفرقان: ٧٠].

ژباړه: «خو چي څوک توبه وکاږي او ایمان راوړي او نېک عمل وکړي نو الله د دغسي خلکو (ګنهونه بخښي اوتېر او پخواني ګنهونه او بدۍ يې په نېکيو بدلوي او الله ډېر بخښونکي او ډېر مهربان دی. (او نه دا چي بدۍ يې بخښي، بلکي په نېکيو يې اړوي)».

لنډه دا چي په قرآن کريم او نبوي احاديثو کي په ډېرو ځرګندو الفاظو د توبې او استغفار ډېري زياتي دنيوي او اخروي ګټې بيان سوي دي. ځکه نو پر ټولو، غير مسلمينو، مرتدانو، زنديقانو او د مسلمانانو پر عوامو او خواصو، واکمنو او رعيتو باندي؛ مطلب پر ټولو انسانانو، په تېره پر ګرده اسلامي امت باندي لازمه ده چي ګنهونه پرېږدي او توبه وکاږي او له لويه څښتنه په توبه، استغفار او عفو غوښتلو سره ځانونه د عزت او شوکت او د دې دنيا او هغې دنيا له ګټو څخه برخمن کړي.

٧- توبه کوونکي ته ملايکي د مغفرت دعاوي کوي، د قرآن کريم دي آيتونو ته پام وکړئ:

﴿ٱلَّذِينَ يَحۡمِلُونَ ٱلۡعَرۡشَ وَمَنۡ حَوۡلَهُۥ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيُؤۡمِنُونَ بِهِۦ وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْۖ رَبَّنَا وَسِعۡتَ كُلَّ شَيۡءٖ رَّحۡمَةٗ وَعِلۡمٗا فَٱغۡفِرۡ لِلَّذِينَ تَابُواْ وَٱتَّبَعُواْ سَبِيلَكَ وَقِهِمۡ عَذَابَ ٱلۡجَحِيمِ ٧ رَبَّنَا وَأَدۡخِلۡهُمۡ جَنَّٰتِ عَدۡنٍ ٱلَّتِي وَعَدتَّهُمۡ وَمَن صَلَحَ مِنۡ ءَابَآئِهِمۡ وَأَزۡوَٰجِهِمۡ وَذُرِّيَّٰتِهِمۡۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ٨ وَقِهِمُ ٱلسَّيِّـَٔاتِۚ وَمَن تَقِ ٱلسَّيِّـَٔاتِ يَوۡمَئِذٖ فَقَدۡ رَحِمۡتَهُۥۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ٩﴾ [المؤمن: ٧-٩].

ژباړه: «د لوی څښتن د عرش وړونکي ملايکي او هغه چي د عرش شاوخوا حاضري اوسيږي ټولي د خپل رب د ثنا او ستايني سره د هغه پاکي بيانوي، هغوی پر هغه ايمان لري او د مومنانو لپاره بخښنه غواړي او وايي: ای زموږ ربه ته په خپل علم او رحمت سره پر ټولو شيانو احاطه لرې، نو توبه کوونکي او هغه کسان چي ستا د لاري پيروي کوي، وبخښه او د دوږخ له عذابه يې وساته».

علمای کرامو فرمايلي دي چي په قرآن کريم کي تر ټولو هيله او اميد پيدا کوونکی آيت همدغه پورته ياد سوی آيت دی. ځکه که يوه ملايکه هم ټولو مومنانو ته له الله تعالی څخه مغفرت او بخښنه وغواړي، نو الله تعالی هغوی بخښي. خو په دغه مبارک آيت کي ويل سوي دي چي د عرش وړونکي فرشتې او د هغه شاو خوا استوګني مقربي فرشتې ټولي توبه کوونکو مومنانو ته دعاوي کوي.

وګورئ پر الله تعالی باندي مومن، په تېره توبه ايستونکی مسلمان څونه ګران دی، هغه په مزه مزه په ځای کي پروت وي خوب کوي او ملايکي د بخښني دعاوي ورته کوي.

د توبې د ګټو په هکله زما خپل حال

شکر خدا که هر چه طلب کردم از خدا ... بر منتهای همت خود کامران شدم

لکه چي موږ ټول پوهيږو انسان يو ضعيف موجود دی. له دې امله له سهوي او خطا خالي نه دی او له هر چا څخه په يو ډول نه يو ډول ګناه تر سره کيږي. لکه چي ان زموږ لومړنی پلار ابوالبشر آدم او حوا انا د بشري ضعفونو له مخي شيطان تېر ايستل او له امله يې د جنت له نعمتونو څخه د مځکي ستونزو او مصيبتونو ته ولېږل سول. له يوې خوا جني او انسي شيطانان تل تر تله لاس په کار دي او د

انسانانو په تېرایستلو او ښویولو پسې دي. له بله پلوه د انسان نفس اماره بالسوء (په بدو کارونو امر کوونکی) دی. دغه راز دا دنیا هم یوه ډېره مکاره بوډۍ ده، چې انسان غرور او خوندونو او شهوتونو ته وربولي. او له بله پلوه انسان د ژوند په لومړیو پړاوونو کې کم سنه وي، خام او بې تجربې وي، بې علمه وي، ځوان وي، احساساتي وي. چې له دې امله ژر غولېږي او د ټولني شیطان صفته ساکښان او د طواغیتو ډول ډول ګوډاګیان یې له حسن نیت او ښو احساساتو څخه بده ګټه اخلي.

له بده مرغه زموږ په ګران اسلامي هیواد کې داسې کسان، یاډلي یا بنسټونه چې د دغسې شیطانانو د ناوړو فعالیتونو مخه ونیسي او ځوانان او نور مسلمانان د هغو په مکرونو پوه کړي او د اسلامي پوهې په سمبالولو سره یې له بې لارۍ او انحراف څخه وژغوري هم دومره دي چې ګردسره پر نشت حساب دي.

پر دې بنسټ زه د دې کتاب لیکوال هم د نورو ډېرو کسانو غوندي له تېروتنو څخه نه یم خلاص او ډېري خطاوي او ګناوي مي له لاسه وتلي دي. کله چې لا ما توبه نه وه کښلې باور وکړئ چې په ډېر ښه ژوند کې به مي زړه پرېشانه وو. تل به مي طبیعت خراب وو. روحي سکون او خوشالي مي په یو ډول نامرئي اضطراب او خفګان اوښتې وه او د یو ډول نه ډاډ او غم غوسې سره به لاس او ګرېوان وم. دنیوي کار مي هیڅ نه برابرېدی. مفلسۍ او خوارۍ مي په کور کې مېنه کړې وه. په ځان او په زړه به سترې ستومان او لالهاند وم. د یو ډول ګنسیت سره به مخامخ وم او علمي او ادبي کار مي سره له دې چې پوهېدم له لاسه نه کېدی. خو کله چې مي د لوی څښتنﷻ

په درانه حضور کي پر تېرو ګنهونو ټینګه او نصوح توبه وکښل او پښېماني مي پر څرګنده کړه او په راتلونکې کي مي د خدایﷻ سره ټینګه ژمنه وکړه چي نور به ګناه نه کوم او خپل تېر ګنهونه به په ښو کارونو جبیره کوم. نو وروسته چي زه په پر له پسې توګه له الله تعالی څخه د خپلو ګنهونو د مغفرت او عفوي غوښتنه کوم، او اوس هم ډېر شرمنده یم او ځني بېربېږم، خو د عفوي او رحمت په بې پایه سمندر یې د دې ګنهونو د پرېوللو او بخښلو هیله لرم. په ډېره څرګنده توګه مي احساس کړې ده چي یو ډول خوشالۍ لاس راکړی دی، دزړه ډاډ او سکون مي موندلی. ذهن او فکر مي تېز سوی، د اسلامي لیکنو سره مي مینه زیاته سوې او چي د هر مطلب په باب مي د لیکني قصد کړی دی ډېره راته آسانه سوې او په ډېر ښه ترتیب سر ته رسېدلې ده. پخوا په ډول ډول ناروغیو اخته وم، دوا به مي کول، خو نه به راباندي لګېده. اما اوس مي الحمد لله ناروغی ښه سوې او که څه نوې ناروغي را پیښه سي په درملنه ښه سي.

له بلي خوا مي په رزق او روزي کي پراخي راغلې او ژوند مي ډېر هوسا او له خوشالیو ډک او مالامال سوی دی. چي زه د لوی څښتنﷻ پر دې لورونو او نعمتونو باندي شکر کاږم، پر تېرو ناسمو کړنو باندي پښېمان او په ټینګه توبه ګار یم، په بیا بیا مي توبه ده، خدای تعالی دي د هغه پاک او سپېڅلي دربار ته د هر څه زیاتي رجوع نور توفیق او د ښو او سمو کارونو وس هم راکړي آمین. لوی څښتن څه ښه فرمایلي دي:

﴿مَن كَانَ يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مَخۡرَجٗا ۝٢ وَيَرۡزُقۡهُ مِنۡ حَيۡثُ لَا يَحۡتَسِبُۚ وَمَن يَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسۡبُهُۥٓۚ﴾ [الطلاق: ۲-۳].

ژباړه: «هر څوک چې له خدايه وېرېږي او پرهېزګاره سي الله (له هر کړاوه) د ژغورني لار ورته برابروي. او له هغه ځايه چې تصور يې هم نه کوي روزي رسوي او هر څوک چې پر الله توکل وکړي (خپل هر کار هغه ته وسپاري) خدای يې بس او کافي دی».

نو راځئ زما ډېرو درنو ورونو چې په اخلاص او صداقت سره نصوحه توبه وکاږو، څو د خدای تعالی له خوښۍ او دغسي نعمتونو او لورونو څخه برخمن سو.

د توبې وجوب

په دين کي توبه کښل ډېره ستره چاره باله سي او په اسلام کي ډېر ستر ځای او منزلت لري. له دې امله د ظاهري او باطني، فقهي او اخلاقي علومو ټولو علمای کرامو د قرآن کريم او نبوي سنتو د نصوصو پر بنسټ فرمايلي دي چې له ګناهونو څخه توبه سمدستي (على الفور) واجب ده. ان چې ابو محمد سهل$\text{}$ ويلي دي چې خلکو ته تر توبې بل ډېر واجب شی نسته او څو ک چې د توبې د پوهي په هکله معلومات نه لري د سخت عذاب سره به مخامخ سي. ان که څوک ووايي چې توبه نه ده فرض هغه کافر باله سي[1].

۱- دابو طالب المکي قوت القلوب في معاملة المحبوب، المکتبة الشاملة.

امام نوويؒ فرمايي: د توبې سمدسي وجوب په قرآن کريم، نبوي سنتو او د امت په اجماع ثابت دی. يو بل عالم فرمايي چې د توبې سره يو ځای د هغې درې اجزاوې، يعنې په ګناه باندې علم، پر هغې پښېماني او پرېښوول يې هم واجب دي.

توبه سمدسي واجب ده

په دې کې هيڅ شک او شبهه نسته چې توبه تر ګنهونو ترسره کولو وروسته فوري او سمدستي واجب ده. دا ځکه چې ګنهونه او معاصي هلاکوونکي او خطرناک بلل په نفس ايمان کې داخل دي. او دا واجب هغه څوک ادا کولای سي چې د هغه له وجوبه خبر وي.

د توبې ځنډول

د توبې کښنلو په هکله ډېر خلک ځيني تېروتني کوي، چې دا د توبې د مفهوم په اړه له ناخبرۍ او د توبې چارې ته د لږ پام اړولو او بې پروايی څخه پېښېږي چې له دغو خطاوو څخه يوه هم د توبې ځنډول دي.

د توبې سمدستي نه کښنل او ځنډول يې ډېر تاواني کار دی. دا د انسانانو ډېره لويه خطا ده. ډېرو خلکو ته د توبې کښنل يو ډېر کوچنی او عادي کار ايسي. ډېر خلک پوهيږي چې ګناه مې کړې ده او ياپې اوس هم تر سره کوم، خو توبه نن او سبا ته ځنډوي، ځيني کسان توبه د تحصيل د دورې تر پای ته رسېدو پوري ځنډوي، ځيني يې تر واده پوري ځنډوي، ځيني يې تر حج او د عمر د پوختيا پوري ټالوي او په دې سر نه خلاصوي چې د ګناه له ترسره کولو څخه په پيل کې د زړه سختي رامنځ ته کيږي. بيا کرارکرار انسان کفر او ګمراهۍ ته

رسوي. په دې هکله به تاسي ته د ابلیس او بلعم باعور کیسې یادي وي. له دوی څخه په پیل کي یوه یوه ګناه تر سره سوه، خو ورپسې یې خبره تر کفر او ګمراهۍ ورسېده او د تل لپاره وترټل سول. له دې امله په توبه کښلو کي تلوار او هوښیاري او کوښښ په کار دی. که تاسي هرڅه ژر توبه وکاږئ نو هیله کېدای سي چي هرڅه ژر پر ګنهونو باندي د مداومت ناروغي ستاسي له زړه څخه ووزي او د ګنهونو د شومتیا او نحسیت بار ستاسي له زړه څخه لیري سي.

ابن قیمؒ فرمایي:که څوک ګناه تر سره کړي پر هغې باندي سمدستي توبه واجب ده او که یې وځنډوي د ځنډېدو له امله ګناهکار کیږي. که بیا وروسته له دې ګناه څخه توبه وکاږي، نو بله توبه به یې پر غاړه پاته وي چي هماغه د توبې د ځنډېدو توبه ده. په دې حساب باید دغسي څوک دوې توبې وکاږي.

د ګناه د بیا کولو له بېري توبه نه کښل

ځیني ګنهکار انسانان غواړي چي توبه وکاږي، خو دا کار له دې بیري نه کوئ چي بیا به ګناه ځني تر سره سي. چي دا یوه تېروتنه ده. ګنهکار باید هر څه ژر توبه وکاږي. ځکه ده ته څه معلومه ده که خدای مکړه نابېره مرګ ورته راغی، بیا خونو افسوس او ارمان هیڅ ګټه نه کوي. که څوک توبه وکاږي او بیا خدای مکړه ګناه ځني وسي بیادي پر هغې هم توبه وکاږي. لوی څښتن نه دا چي پر دغسي بیا بیا توبه کښلو په غوسه کیږي، بلکي خوشاله کیږي. په دې هکله د رسول الله دې حدیث ته پام وکړئ:

«إِنَّ عَبْدًا أَصَابَ ذَنْبًا وَرُبَّمَا قَالَ أَذْنَبَ ذَنْبًا فَقَالَ رَبِّ أَذْنَبْتُ وَرُبَّمَا قَالَ أَصَبْتُ فَاغْفِرْ لِي فَقَالَ رَبُّهُ أَعَلِمَ عَبْدِي أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثُمَّ مَكَثَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَصَابَ ذَنْبًا أَوْ أَذْنَبَ ذَنْبًا فَقَالَ رَبِّ أَذْنَبْتُ أَوْ أَصَبْتُ آخَرَ فَاغْفِرْهُ فَقَالَ أَعَلِمَ عَبْدِي أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثُمَّ مَكَثَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَرُبَّمَا قَالَ أَصَابَ ذَنْبًا قَالَ قَالَ رَبِّ أَصَبْتُ أَوْ قَالَ أَذْنَبْتُ آخَرَ فَاغْفِرْهُ لِي فَقَالَ أَعَلِمَ عَبْدِي أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثَلَاثًا فَلْيَعْمَلْ مَا شَاءَ»[١].

ژباړه: کله چې يو بنده ګناه وکړي، نو ووايي چې ای ربه! ما ګناه وکړه نو ما وبخښه! نو د هغه رب عَزَّ وَجَلَّ ووايي: زما بنده پوهيږي چې هغه داسې يو رب لري چې هم ګناه بخښي او هم يې د ګناه په سبب نيسي، ځکه نو ما خپل بنده وباخښه. بيا بنده تر دغوني مودې پوري چې د الله خوښه وي له ګناه څخه ډډه وکړي، خو بيا بله ګناه وکړي او بيا ووايي: ای ربه! ما يوه بله ګناه وکړه، نو ما بيا وبخښه! نو د هغه رب عَزَّ وَجَلَّ بيا ووايي: زما بنده پوهيږي چې هغه داسې يو رب لري چې هم ګناه بخښي او هم يې د ګناه په سبب نيسي، ځکه نو ما بيا خپل بنده وباخښه. بيا دغه بنده تر دغوني مودې پوري چې د الله خوښه وي له ګناه څخه ډډه وکړي، خو بيا دريم ځل ګناه وکړي او بيا ووايي: ای ربه! ما يوه بله ګناه وکړه، نو ما بيا وبخښه! نو د هغه رب عَزَّ وَجَلَّ بيا ووايي: زما بنده پوهيږي چې هغه داسې يو

١- صحيح البخاري، کتاب التوحيد، ۳۵ باب (۷۵۰۷). او مسلم او مسند احمد.

رب لري چي هم ګناه بخښي او هم يې د ګناه په سبب نيسي، ځکه نو ما بيا خپل بنده د ديم وار لپاره وباخښه. نو تر څو چي په ګناه اخته کيږي او ماته توبه کاږي زه ي توبه قبلوم.

د خلکو د خبرو له بيري توبه نه کښل

د ځينو کسانو توبه کښل زړه غواړي، او د تو بې ګټې او طريقه هم ور معلومه وي، خو د ځينو خلکو له خبرو او عيب لګولو څخه بيريږي او په وهم کي وي چي ماته په متشدد او وسواسي او داسي نورو ونه وايي. رشتيا هم زموږ په ټولنه کي داسي خلک سته چي پر يوه خوا سړی نه پريږدي، که ګناه کوې وايي دا ګناهکار دی او که توبه کاږې وايي دا بيا له کومه دونه ښه سړی او زاهد سو. خو سمه خبره داده چي که کوم ګنهکار توبه کاږي د خلکو په خبرو پسي دي سر نه ګرځوي، ځکه د خلکو د خبرو له بيري توبه نه کښل سم کار نه دی، دی بايد له خدايه وبيريږي، نه د خلکو له خبروڅخه.

بيا د توبه کوونکي لخوا د خلکو ناسمي خبري او رېدل د خدای لخوا يو ډول ازميښت دی. په دې توګه خدای تعالی دی امتحانوي چي آيا دی په خپله توبه کي رشتينی دی او که دروغجن. که په لومړيو وختونو کي د خلکو پر خبرو له صبر او حوصلې څخه کار واخلي، نه داچي توبه به يې د لوی ښښتن په نزد رشتينې او قبوله سي او له دې امله به نېکمرغه سي، بلکي هغه خبري کوونکي به هم ده ته وګوري او هغه به هم توبه وکاږي.

هرڅوک باید توبه وکاږي

بې له پیغمبرانو چې له ګنهونو څخه پاک او معصوم دي، بل هیڅوک له ګناه څخه خالي نه دی. که څوک له ګنهونو څخه وژغورل سي، نو د شیطان له وسوسو څخه نه سي ژغورل کېدلای. ځکه چې شیطان تل د انسان په تېرایستلو پسې دی او د خدای له یاده یې غافله کوي. له دې امله دی چې لوی څښتن ټول مسلمانان په عامه توګه په توبه کښلو امر کړي دي، لکه چې فرمایي:

﴿وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٣١﴾ [النور: ٣١].

ژباړه: «او ای مومنانو! تاسي ټول د الله په وړاندي توبه وکاږئ، څو ژغورنه او بری درپه برخه سي».

نو له دې څخه څرګنده سوه چې ټول وګړي په توبه کښلو امر سوي دي. البته هر یو په خپله کچه. لکه چې ځیني په ګنهونو او معاصي ووکي غرق وي. ځینو طاعتونه تر سره کړي او د ناروا وو یې ځانونه ژغورلي وي، مګر په مکروهاتو لګیاوي او مستحبات یې پرې ایښي وي.

نو پر لومړۍ ډلي باندي توبه واجب ده، له دې امله چې پر خپلو ځانونو یې ظلم کړی دی، او لوی څښتن فرمایي:

﴿۞قُلۡ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسۡرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ لَا تَقۡنَطُواْ مِن رَّحۡمَةِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ٥٣﴾ [الزمر: ٥٣].

ژباړه: «(ای پیغمبره!) زما هغو بنده ګانو ته ووایه چې پر خپلو ځانونو یې زیاتی کړی دی، د الله له رحمت څخه مه نهیلي (مایوسه) کېږئ، یقین ولرئ چې الله ټولي ګناوي بخښي، هغه خو ډېر بخښونکی، زیات مهربان دی».

ابن کثیرﷺ د دغه آیت په تفسیر کي لیکي: لوی ښښتن په دغه آیت کریمه کي ټولو ګنهکارانو ته کافر وي، که بل څوک د توبې او رجوع لپاره بلنه او دعوت کړی دی. او همدا راز په دغه مبارک آیت کي ویل سوي دي چي الله تبارک وتعالی هغه چا ته چي توبه وکاږي ګردي ګناوي بخښي هر څوني چي وي، که بېخي د سمندر د ځګ غوندي هم وي.

او پر دوهمه ډله توبه مستحب ده دا لـه دې املـه چـي مستحبات یې پرې ایښي دي. لکه چا چي سنن رواتب، د شپې قیامـه، د تطـوع صدقې ورکول پرې ایښي وي یایې مکروهات تر سره کـړي وي، لکـه په چپه لاس خوړل او ښښل یا په ولاړي خوړل او داسي نور.

په اسلام کي د توبې ارزښت

توبه د اسلام په سپېڅلي دین کي ستر ځای او منزلـت لـري. ابـن قیمﷺ فرمایي: د توبې په نوموته کي اسلام، ایمان او احسـان او نـور ټول مقامات داخلیږي. ځکه نو عالمانو ویلي دي چي لـه ګناه څخـه توبه سمدستي واجب ده او د لوی ښښتن په دې وینا استدلال کوي:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةً نَّصُوحًا﴾ [التحریم: ٨].

ژباړه: «ای مسلمانانو! الله ته په نصوح توبـه سـره (خالصـانه، د زړه لـه کومي او له پښېماني څخه ډکه) توبه وکاږئ».

دغه راز د لوی ښښتن په دې وینا هم استدلال کوي:

﴿وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۝٣١﴾ [النور: ٣١].

ژباړه: «او ای مومنانو! تاسي ټول د الله په وړاندي توبه وکاږئ، څو ژغورنه او بری درپه برخه سي».

له دغو آيتونو څخه څرګنده سوه چې د لوی څښتن لخوا ټولو مومنانو ته د توبې د کښلو امر سوی دی، او اصل دادی چې امر سمدستي د وجوب لپاره وي. امام نوويؒ فرمايلي دي: د قرآن کريم، نبوي سنتو او د امت د اجماع ټول د لايل د توبې وجوب جوتوي. ابن قيمؒ د پورتني آيت په اړه فرمايي: دا آيت مدني دی او په مدني سوره کي راغلی دی او لوی څښتن په هغه کي مومنان او خپل غوره بنده ګان مخاطب کړي دي چې تر ايمان راوړلو، صبر کولو، هجرت او جهاد وروسته اللهﷻ ته توبه وباسي او بيا يې ژغورنه او بری په توبه معلق کړی او تړلی دی او دا خبره يې پکښې ښوولې يې ده چې پر دغو ټولو ښو کارونو سر بېره چې کله تاسي توبه وکاږئ، نو هيله ده چې وژغورل سئ، نو له دې څخه څرګنده سوه چې د ژغوني هيله او اميد بايد توبه کوونکي وکړي.

دغه راز لوی څښتن فرمايي:

﴿وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿١١﴾﴾ [الحجرات: ۱۱].

ژباړه: «او څوک چې توبه ونه کاږي، نو ظالمان دي».

په دې آيت کي د لوی څښتن بنده ګان پر دوو ډلو توبه کوونکو او ظالمانو باندي وېشل سوي دي. او هغه څوک چې توبه ونه کاږي د ظالم نوم ورته ايښوول سوی دی. څنګه چې دا خبره څرګنده سوه، نو بايد پوه سو چې توبه د لوی څښتن لور ته د لارويانو په لار کي يو ستر پړاو دی، نو چې څوک غواړي چې د صالحانو د کاروان سره يو ځای سي او د پيغمبرانو ملګری غوره کړي، نو دي د دوی د غوندي کړنه وکړي.

لوی څښتن فرمايي:

﴿وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَـٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّـٰلِحِينَۚ وَحَسُنَ أُوْلَـٰٓئِكَ رَفِيقٗا ٦٩﴾ [النساء: ٦٩].

ژباړه: «او څوک چي دالله او پیغمبر اطاعت وکړي، نو دهغو خلکو سره به ملګري وي چي الله پیرزوینه پر کړې ده، چي پیغمبران، صادقان، شهیدان او صالحان دي، او څونه ښه ده دا ملګرتیا چي چاته په برخه سي؟ الهي له دغو کسانو له ملګروڅخه مو وګرځوې!».

د رسول الله ﷺ توبه او استغفار

عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ يُعَدُّ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَجْلِسِ الْوَاحِدِ مِائَةُ مَرَّةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَقُومَ: «رَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْغَفُورُ»[1].

ژباړه: له حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روایت دی چي ما په یوه مجلس کي شمېرل چي رسول الله ﷺ د مخه تر دې چي ولاړ سي (له مجلسه پاڅي) سل وا ره دا دعا وکړه: «ای ربه! ما وبخښه او زما توبه قبوله کړه. بې شکه چي ته توبه قبلوونکی او بخښونکی یې».

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً»[2].

ژباړه: حضرت اوبو هریرة رضي الله عنه وايي: رسول الله ﷺ وفرمایل: په لوی څښتن لوړم چي زه د ورځي تر اویا وارو زیات له لوی څښتن څخه بخښنه غواړم او توبه ورته کاږم.

۱- ترمذي، کتاب الدعوات، باب مايقول اذا قام (۳٤۳٤) حديث.
۲- صحيح البخاري، کتاب الدعوات، باب استغفار النبي (٦۳۰۷ / ۱) حديث.

د حضرت رسول اللهﷺ دونه زيات توبه او استغفار د دې لپاره نه وو چې نعوذ بالله هغه په ګناه اخته کېدی، ځکه چې هغه له ګناه څخه پاک او معصوم وو.، بلکې د دې لامل داوو چې رسولﷺ د عبديت او بنده ګۍ تر ټولو لوړ مقام او درېځ ته رسېدلی وو. له دې امله هغه په خپله پو هېدی چې ښايي زما څخه د الله تعالی په بنده ګۍ او عبادت کې کوم کمی راغلی وي او زه هغه بنده ګي ونه کولای سم چې د لوی او ذوالجلال څښتن د شان سره وړ او لايقه ده.

دغه راز د هغهﷺ موخه له دې دغونه استغفار او توبې څخه دا وه چې خپل امت توبې او استغفار ته وهڅوي.

حضرت علي کرم الله وجهه به فرمايل: د مځکې پر مخ د الهي عذاب څخه د خوندي توب او امن دوه پناه ځايونه وه، چې يو اوس نسته او بل پاته دی. ځکه نو دغه دوهم پناه ځای غوره کړئ. کوم پناګاه چې اوس زموږ په منځ کې ژوندی نه دی پاته، هغه رسول اللهﷺ دی. او کوم چې پاته دی هغه استغفار دی. لوی څښتن فرمايي:

﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمۡ وَأَنتَ فِيهِمۡۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمۡ وَهُمۡ يَسۡتَغۡفِرُونَ ٣٣﴾ [الأنفال: ۳۳].

ژباړه: «او (ای پيغمبره!) تر څو ته د دوی په منځ کې اوسې الله عذاب نه ورکوي. او همداراز الله دوی ته عذاب نه ورکوي په داسې حال کې چې هغوی د استغفار يعني بخښنې غوښتنه کوي».

د توبې دروازه پرانيستې ده

دا هم د لوی څښتن لوی رحمت او فضل دی چې پر خپلو بنده ګانو يې د توبې دروازه پرانستې ده. په يوه «حسن» حديث کې راغلي دي:

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ مِنْ قِبَلِ مَغْرِبِ الشَّمْسِ بَابًا مَفْتُوحًا عَرْضُهُ سَبْعُونَ سَنَةً. فَلَا يَزَالُ ذَلِكَ الْبَابُ مَفْتُوحًا لِلتَّوْبَةِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ نَحْوِهِ. فَإِذَا طَلَعَتْ مِنْ نَحْوِهِ. لَمْ يَنْفَعْ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا»[۱].

ژباړه: له صفوان بن عسال څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: د لمر لویدو خواته یوه دروازه پرانیستې ده چې د بره او ږد والی یې د اویا کالو د مزله په اندازه دی. دغه دروازه لوی څښتن تر هغه مهاله د توبې لپاره پرانیستې پرې ایښې ده، څو لمر له لویدیځ څخه راخیژي. نو کله چې لمر له لویدیځ څخه راوخوت بیا نو چاته هغه ایمان ګټه نه رسوي چې دمخه یې نه وي راوړی یابه په خپل ایمان کې څه خیر ونه مومي.

له دې څخه معلومیږي چې لوی څښتن پر خپلو بنده ګانو تـر مـور او پلار هم مهربانه دی.

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّهُ قَالَ: قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْيٍ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنْ السَّبْيِ تَبْتَغِي إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وَأَرْضَعَتْهُ فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَتَرَوْنَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ قُلْنَا لَا وَاللَّهِ وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَلَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا»[۲].

۱- ابن ماجة، کتاب الفتن، باب طلوع الشمس من مغربه (۴۰۷۰) حدیث.
۲- مسلم، کتاب التوبة، باب سعة رحمة الله(۶۸۷۲ / ۲۷۵۴) حدیث.

ژباړه: حضرت عمرﷺ وايي چي رسول اللهﷺ ته يو شمېر اسيران (قيديان) ورغله په دغو اسيرانو کي يوې ښځي کوم څوک لټاوه چي نابېره يې يو کوچنی وموند او هغه يې واخيست او په ځان پوري يې ټينګ ونيو او تي ته يې واچاوه. رسول اللهﷺ ماته وويل: آيا دغه مېرمن به دغه کوچنی اور ته واچوي؟ ما ورته عرض کړه: په خدای قسم چي تر څو د دې وس وي دا کوچنی به اور ته وانه چوي. رسولﷺ وفرمايل: لکه څنګه چي دغه مور پر دغه کوچني مهربانه ده، الله تعالی پر خپلو بنده ګانو تر دې ډېر مهربان دی.

سبحان الله! لوی ښتن د څونه لوی فضل او احسان خاوند دی!

ګنهکار ته دوږخي مه واياست

عَنْ جُنْدَبٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِّ صَلَّى اللهُّ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَ «أَنَّ رَجُلًا قَالَ: وَاللَّهِ لَا يَغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ. وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ: مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى عَلَيَّ أَنْ لَا أَغْفِرَ لِفُلَانٍ. فَإِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لِفُلَانٍ وَأَحْبَطْتُ عَمَلَكَ» أَوْ كَمَا قَالَ[١].

ژباړه: حضرت جندبﷺ وايي چي رسولﷺ وفرمايل: يوه سړي وويل چي په خدای قسم چي خدای تعالی پلاني سړي ته بخښنه نه کوي. خو لوی ښتن تعالی وفرمايل دا کوم سړی دی چي په مايې ولوړل او وايي چي زه پلانی سړی نه بخښم. (هغه دي پوه سي چي) ما هغه سړی وباخښه او ستا عمل مي، ضايع کړ. يعني ستا لوړه مي دروغ کړه.

١- مسلم، کتاب البر والصلة، باب النهي عن تقنيط الانسان ١٣٧- (٢٦٢١) حديث.

حقیقت دا دی چي زموږ ځیني خلک داسي دي چي خپل ځانونه پاک او سپېځلي ورته ایسي او که بل چا په پخوا مهالونو کي څه ګناه کړې وي او توبه یې پر کښلې وي، او خدای بخښلی وي خو دی په خبر وي، نو دی یې نه بخښي او په هر مجلس کي یې د انسي او جني شیطانانو په ټونګ غیبت او چغلي کوي. په داسي حال کي چي دغسي وګړي په دې نه پوهیږي چي د الله تعالی رحمت ډېر پراخ او عام دی او د ده ګنهګارو بنده ګانو ته هم د ده د رحمت په پراخه لمن کي د پناه اخیستلو ځای سته او بخښي یې.

په دې توګه دغه په اصطلاح سپېځلی مسلمان ایله بېله خپل ځان په ګناه ککړ کړي. سمه خبره داده چي د هیچا په هکله باید په قطعي توګه ونه ویل سي چي دا جنتي دی یا دوږخي، ځکه دغسي خبري جواز نه لري. هو! که قرآن او حدیث چا ته جنتي یا دوږخي ویلي وي، هغو ته جنتي یا دوږخي ویل پروا نه کوي.

زموږ د دې ټولو بخولو لامل زموږ ګنهونه دي

د لوی ښتن پر دې مځکه باندي په دې یوویشتمه پیړۍ کي دا دونه ظلمونه او نادودي او دا تکلیفونه، کړاوونه او نه ډاډ، بې امنیتي او بخولي او پرېشانۍ دې بوډۍ مځکي دمخه نه وي لیدلي او که یې لیدلي وې دونه نه وې. اوس خو چي هره خوا ګورو پر مسلمانانو باندي د ظلمونو ژرندي چلیږي او ډول ډول خطرات او آفات ورته متوجه دي. پر مسلمان امت باندي کفري نړۍ له هري خوا تیري او یرغلونه کوي. او په خواریدو او سپکاوي او له منځه تلو یې اخته دي.

په افغانستان کې دی که په پاکستان کې، په کشمیر کې دی که په هندوستان کې، په فلسطین کې دی که په ایران کې، په فلیپین کې دی که په برما کې، په چیچین کې دی که په کوسوو کې هر ځای مسلمان په ویرونو اخته او په ساندو سر دی. که لږ څه ځیر سو نو خامخا دې پایلې ته رسیږو چې د دې ټولو غمیزو لامل زموږ ناوړه عملونه او بد نیتی، بد ګومانی، یو د بل غیبت او چغلی او بې اتفاقی او په تېره له توبې او د ځان له اصلاح کولو څخه د ټول امت غفلت دی. قرآن کریم په دې اړه فرمايي:

﴿ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِى ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ ٱلَّذِى عَمِلُوا۟ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾﴾ [الروم: ٤١].

ژباړه: «خلکو چې په خپلو لاسونو څه ګټلي (شرک، کفر او نور ډول ډول ناوړه غملونه يې تر سره کړي) دي، د هغو له امله په وچه او سمندر (بحر وبر) کې فسادخپور سوی دی (لکه وچ کالي، د اورښتونو لږ والی، د ناروغیو ډېرښت او ډول ډول وباوي او نور)، څو چې الله په هغو باندي د هغو د ځینو عملونو (او ګنهونو) خوند وڅکي (سزا ورکړي) ښایي چې هغوی راوګرځي. (دغفلت له خوبه را پاڅي، له ګنهونو لاس واخلي او توبه وکاږي او خپل ځانونه او چاري اصلاح کړي)».

یو عالم د دغه آیت په اړه په خپل یوه کتاب کې لیکي چې د «خلکو چې په خپلو لاسونو څه ګټلي» څخه موخه فسق، فجور، ظلم او زیاتی او دهریت، د سیکولریستي افکارو منل او خپرول او داسي نور دي.

دغه راز قرآن کریم فرمايي:

﴿وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٖ فَبِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖ ٣٠﴾ [الشوری: ٣٠].

ژباړه: «پر تاسي چي هر مصيبت راغلی دی، هغه ستاسي د لاسونو د تر سره کړو کارونو له امله دی. او هغه (لوی څښتن) ستاسي تر ډېرو (ناوړو) کارونو درتېرېږي».

له پورته آيتونو او څرګندونو څخه اشاره رسيږي چي که له بخولو او بلاوو څخه ژغورنه غواړو، نو علاج يې له ناوړو کارونو او عملونو څخه لاس اخيسته دي. يعني له معاصيو او ګنهونو څخه توبه او استغفار ئې ډېر ښه او غوره علاج دی.

د توبې شرطونه

علمای کرامو د قرآن کريم د آيتونو او نبوي سنتو پر بنسټ فرمايلي دي چي ګناه چي هر څه وي او هرڅوني کوچنۍ هم وي له هغې څخه توبه واجب ده. بيا ګناه دوه ډوله ده. يوه هغه ګناه ده چي په الله تعالی پوري اړه لري، يعني په حقوق الله کي څه کمی سوی وي. د دې ګناه د توبې څو شرطونه دي، چي بايد تر سره سي، څو د لوی څښتن لخوا دا توبه ومنل سي. دغه شرايط دادي:

١ - ګناه بايد ګردسره او سمدستي پرېښول سي او بيا ګناه کوونکی له هغې څخه ځان ليري وساتي. لوی څښتن فرمايي:

﴿وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَٰحِشَةً أَوۡ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ ذَكَرُواْ ٱللَّهَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ لِذُنُوبِهِمۡ وَمَن يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمۡ يُصِرُّواْ عَلَىٰ مَا فَعَلُواْ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ١٣٥﴾ [آل عمران: ١٣٥].

ژباړه: «او هغه کسان چي کله کومه د شرم وړ ناروا چاره ورڅخه تر سره کيږي، يا يې کله دکومي ګناه په کولو پر خپلو ځانو ظلم کړی وي، نو سمدستي الله يادوي او له هغه څخه د خپلو ګناهونو بخښنه غواړي، او له الله څخه پرته بل څوک دی چي ګناهونه وبخښي؟ او هغوی د پوهي او ادراک سره په خپلو کړنو ټينګار نه کوي».

٢- بايد پر ګناه باندي پښېماني څرګنده سي. البته که څوک پر ګناه باندي پښېماني او ندامت څرګند نه کړي توبه يې نه صحيح کيږي. او دا شرط په ټولو شرطونو کي مهم دی، لکه چي رسول اللهﷺ عايشې بي بيرضي الله عنها ته وفرمايل:

«يَا عَائِشَةُ إِنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ فَإِنَّ التَّوْبَةَ مِنْ الذَّنْبِ النَّدَمُ وَالِاسْتِغْفَارُ»[١].

ژباړه: ای عايشې که تا کومه ګناه کړې وي، نو له لوی څښتن څخه يې بخښنه وغواړه، ځکه چي له ګناه څخه توبه پښېماني او بخښنه غوښتل دي.

٣- بايد توبه کښل د لوی څښتنجل جلاله سره د اخلاص په رڼا کي وي. البته دا په ټولو عبادتو نو کي شرط دی، لکه چي لوی څښتن فرمايي:

﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ ٥﴾ [البينة: ٥].

ژباړه: «او دوی ته خو يوازي دا حکم سوی وو چي د الله عبادت دي په پوره اخلاص وکړي. دين دي خالص د هغه مني، له باطل څخه دي

١- مسند احمد، (١٢٠٨) حديث. وصححه الألبانيرحمه الله في السلسلة الصحيحة.

حق ته مخ ګرځوي او لمونځ دي کوي او زکات دي ورکوي او هم دا ګردسره رشتینی سم دین دی».

٤- باید توبه پر خپل وخت باندي وي. د توبې کښل دوه وخته لري، یو عام وخت دی چي د ټولو خلکو لپاره او تر قیامته دی، کله چي قیامت راورسیږي بیا توبه نه قبلیږي. په دي هکله د رسول الله دې حدیث ته پام وکړئ:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ تَابَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ»[1].

حضرت ابو هریره رضي الله عنه وایي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: څوک چي د لویدیځ لخوا د لمر تر راختو دمخه توبه وکاږي لوی څښتن یې توبه قبلوي.

البته بل د هر چا لپاره ځانګړی وخت دی، او هغه تر زکندن د مخه مهال دی او کله چي د بنده د ژوند وروستۍ سلګۍ سي د توبې دروازه پر وتړل سي. لوی څښتن جل جلاله فرمایي:

﴿وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّى تُبْتُ ٱلْـَٰٔنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾﴾ [النساء:١٨].

ژباړه: «او دهغو خلکو لپاره توبه نسته چي پر له پسې بدکارونه کوي تر دې پوري چي کله له هغو څخه دیوه دمرګ نیټه راورسیږي، نو به ووایي چي ما اوس توبه وکښل. او همدغه راز دهغو کسانو لپاره هم توبه نسته

١- مسلم، کتاب الذکر، باب استحباب الاستغفار٤٣- (٢٧٠٣) حدیث.

چي دمرګ تر وخته پوري پر کفر باندي پاته سي. ددغه ډول خلکو لپاره خو موږ دردناکه سزاچمتو کړې ده».

٥- ټینګ هوډ او اراده به کوي چي په راتلونکې کي به ګناه نه کوي.

٦- که یې د بنده ګانو حقوق خوړلي وي، د هغو حقوق به بېرته ورکوي او یا به بخښنه څني غواړي. خو که یې د چا غیبت یا چغلي کړې وي یا یې ظالم حکومت یا کفارو ته د کوم مسلمان په هکله جاسوسي کړې وي یا یې پر چا ناحقه تور تړلی وي یا یې داسي نور کړي وي، نو پر واجب ده چي حق خبره رامنځ ته او روښانه کړي، ځکه چي ده په دغسي ناوړو چارو ظلم کړی دی. لوی څښتن فرمايي:

﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ وَبَيَّنُواْ فَأُوْلَٰٓئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ١٦٠﴾ [البقرة: ١٦٠].

ژباړه: «هو! هغه خلک چي توبه وکاږي او خپل ځان اصلاح کړي (او عقیده سمه کړي او کړې ګنهونه په ښو اعمالو جبیره کړي) او (حق او هغه الٰهي احکام چي پټ کړي یې دي) په زغرده بیان کړي، نو زه د دغسي خلکو توبه قبلوم او زه (ماته د رجوع کوونکو) توبه قبلوونکی او (پر دغسي کسانو) ډېر رحم کوونکی یم».

خو که د دغسي خبرو په روښانولو او څرګنولو سره کوم ستر فساد او جنجال رامنځ ته کیږي، نو بیا د فقهي قاعده داده چي: «دَرْء المَفَاسِد أَوْلى مِنْ جَلْب المَنَافِع» یعني د مفاسدو له منځه وړل د مصالحو تر جلبولو او په لاس راوړلو غوره باله سي. په دې صورت کي دي هغه

چا ته چي دغسي ظلم يې ورسره كړى وي له لوى څښتن څخه بخښنه وغواړي او په ښو دې يادونه وكړي. والله اعلم.

البته كه له دغو شرطونو څخه يو هم تر سره نه سي، نو توبه سمه او صحيح نه ده. ځينو عالمانو د توبې د شرطونو په جمله كي ځيني نور تفصيلات هم ليكلي دي له هغو څخه ځيني دادي:

توبه به په ځانګړې توګه د لوى څښتن لپاره وي، نه د كوم بل شي په موخه او مقصد. لكه چي د ګناه كولو قدرت يې ختم سي نو توبه وكاږي. يا بيا خطا او ګناه نه سي كولاى، يا د خلكو له بيري توبه وكاږي. يا يې ګناه واک او چوكۍ ته ضرر رسوي نو توبه وكاږي، يا يې ګناه روغتيا ته تاوان رسوي، نو توبه وكاږي، يا ګناه كوي، خو لار ورته پيدا نه كړاى سي، نو ووايي چي زما توبه ده دا كار نه كوم. يا د شرابو رانيولو پيسې ونه لري او ووايي چي زما له شرابو خوړولو څخه توبه ده يا له توبې څخه موخه د خلكو ستايني او تعريفونه نه وي، او...

د توبې مقامات

عالمانو د توبې درې مقامه ښوولي دي:توبه، انابت او اوابت.

توبه د لوى څښتن د عذاب له بيري ده. انابت د ثواب د ترلاسه كېدو لپاره دى. او اوابت د لوى څښتن د فرمان وړلو او منلو لپاره دى. پر دې بنسټ توبه د عامو مسلمانانو مقام باله سي. انابت د اولياوو او د خداىﷻ د مقربينو مقام دى او اوابت د انبياوو او مرسلينو مقام ګڼل سوى دى.

ځکه نو د اطاعت سره یوځای له کبایرو څخه د رجوع نوم توبه دی. او د لوی څښتن په مینه او محبت کې له کوچنیو ګنهونو څخه د رجوع نوم انابت دی او له خپله ځانه (خودی څخه) د لوی څښتن لور ته د رجوع نوم اوابت دی.

د ګناه له زیاتوب څخه زړه تور سي او زنګ یې ووهي

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ كَانَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فِي قَلْبِهِ فَإِنْ تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ صُقِلَ قَلْبُهُ فَإِنْ زَادَ زَادَتْ فَذَلِكَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ:».

﴿كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾﴾ [المطففين: ١٤].

ژباړه: حضرت ابو هریره رضي الله عنه وایي چي رسوالله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: کله چي مسلمان ګناه وکړي، په زړه کي یې یو تور ټکي پیدا سي، نو که توبه وکاږي او له ګناه لاس واخلي او له لویه څښتنه بخښنه وغواړي زړه یې بیرته پاک سي، او که نور ګنهونه پسي وکړي، نو هغه تور ټکي لوی سي او ټول زړه یې تور او زنګ خوړلی کړي. نو همدغه زنګ خوړل دي چي لوی څښتن یې په هکله ویلي دي:

«داسي نه ده، بلکي د دوی عملونو د دوی پر زړونو زنګ لګولی دی».

«که نور ګنهونه پسي وکړي، نو هغه تور ټکي لوی سي او ټول زړه یې تور او زنګ خوړلی کړي».

د دې عبارت مطلب دادی چي څنګه چي په ګنهونو کي پرله پسې زیاتوب راځي، همدغسي پر له پسي او کرار کرار په زړه کي هغه تور ټکي لوییږي، تر څو چي ټول زړه تک تور او زنګ خوړلی کړي او د زړه رڼا او نور له منځه یوسي. چي بالاخره یې اغیزه او نتیجه دا سي

چې د مسلمان زړه له نوره بې برخي سي. لکه چې نه ګټور علوم ارزښت ورته لري او نه يې نېک اعمال تر سترګو ښه ايسي. او نه د عقل او حکمت خبري تاثير پر کوي. په دې توګه هغه د شفقت او رحمت له ډېر غوره صفت څخه خالي سي، چې نه پر خپل ځان رحم کوي او نه د بل چا سره د رحم او شفقت کړنه کوي او په نهايت کي يې په زړه کي د ظلم، جهل او شر او فتنو تيارې ځای ونيسي او پای يې پر ګناه جرأت دونه زيات سي چي د معصيت او ګناه ژوند غوره کړي. لوی څښتن مودي په خپل فضل او مرحمت له دغه حاله وساتي، آمين.

يوازي د ګناه پرېښوول هم بسنه نه کوي

يوه بله مهمه خبره داده چي که يو څوک د خپلو ځينو غوښتنو (خواهشاتو) پيروي وکړي او بيا خدای تعالی د توبې توفيق ورکړي، نو يوازي د دغو غوښتنو د پيروی پرېښوول توبه نه بلل کيږي، بلکي تر دغو ګناوو د مخه چي يې هر څوني ګناوي کړي دي، د هغو تلافي هم ضروري ده. د ا ځکه چي کوم انسان چي کله کومه ګناه کوي، نو يې پر زړه باندي يو ډول تياره پرېوزي، لکه چي څوک پر هينداره باندي ساوکاږي، نو هينداره پيکه سي. او څه نه پکښي معلوميږي. اوس نو که د ګنهونو دغه تياره پوړ پر پوړ خپره سي، نو زنګ ځني جوړ سي. چي دغه کيفيت لوی څښتن په قرآن کريم کي داسي بيانوي:

﴿كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾﴾ [المطففين: ١٤].

ژباړه: «داسي نه ده، بلکي د دوی عملونو د دوی پر زړونو زنګ لګولی دی».

اوس نو که دغه زنګ نور هم زیات سي نو د انسان په طبیعت اوړي او تر دې وروسته نو الله تعالی د بنده پر زړه مهر لګوي. ځکه په دغسي زړه کي د لارښووني اثر او وړتیا ختمه سي. لکه پر هینداره چي خوپ ولوېږي او تر ډېره وخته پاکه نه سي، نو په زنګو اوړي او بالاخره یې شفافیت له منځه ولاړ سي او داسي حالت ته ورسیږي چي پاکول یې ناشونی کار سي. او څنګه چي کار نه ځني اخیستل کیږي نو یې ایسته وغورځوي.

همدغسي توبه دې ته نه وایي چي ووایي په راتلونکې کي زه ګناه نه کوم. بلکي پر زړه چي د ګنهونو کومه تیاره پرېوتې ده، د هغې له منځه وړل هم اړین باله سي. لکه د هینداري لپاره چي دا کافي نه ده چي بیا به سا نه پر کاږم، بلکي مخکنۍ خیري به هم ځني پاکیږي. همدغسي له ګنهونو څخه پر زړه تیاره خپریږي او د نېکیو له تر سره کولو څخه زړه روښانه سي او د ګناوو تیاره ځني لیري سي او د هینداري غوندي پاک سي. ځکه نو انسان ته په هر حال کي د ګنهونو د تیارو د لیري کولو لپاره په ښو اعمالو بوختیا په کار ده.

د توبې قبلېده

تر توبې کښلو وروسته د توبه کوونکي په ذهن کي دا سوال ورګرځي چي آیا د هغه توبه د رب العزت په دربار کي قبوله سوې ده، که څنګه؟ د دی سم او درست جواب لوی ښښتن توبه کوونکي ته د خوب یا مراقبې په حال کي ورکوي. او وروسته د انسان په زړه

کي د نېکيو تر سره کولو ته هڅوونکي جذبې او خيالات پيدا سي. چي ځني معلوميږي چي د هغه توبه قبوله سوې ده. په دې اړه ځينو علمای کرامو بيا د توبې د قبلېدو لس علامې ليکلي دي، په دې توګه:

١- چاچي رشتينې توبه کښلې وي، نو خپله ژبه له ټولو ګناوو څخه ساتي. له دروغو، غيبت، چغلۍ، چټي خبرو او ښکنځلو او داسي نورو څخه ډډه کوي. له دې ټولو څخه يې بد راسي او پر ځای يې د قرآن کريم په تلاوت، ذکر او داسي نورو بوختيږي.

٢- همدغسي د نس له ګنهونو څخه هم ډډه کوي، يعني حلال شته خوري، له حرامو څخه پرهېز کوي.

٣- خپلي سترګي د لوی ښتن له نافرمانۍ څخه ژغوري. او د حرامو له ليدو کتو څخه ډډه کوي. دنيا ته د رغبت په سترګو نه، بلکي د عبرت په سترګه ګوري.

٤- غوږونه د سندرو، دروغو، چغلۍ او چټي خبرو له اورېدو څخه ليري ساتي.

٥- خپل لاسونه حرامو شيانو ته نه غځوي. او نه چا ته تکليف ورکوي، همداراز نامحرم ته لاس نه ورکوي او روغبړ نه ورسره کوي. بلکي خپل لاسونه د الله د رضا لپاره پورته کوي.

٦- خپلي پښې د ګناه له ځايه ليري ساتي، په هغو د ګناه او معصيت پر ځای، هغو ځايونو ته ځي چي د الله رضا وي. يعني جوماتونو، د خير ښېګڼو او جهاد ځايو نو ته درومي.

٧- زړه له هر ډول ککړ تيا څخه پاکوي. په دنيا کي عداوت او بغض او حسد د دنيا لپاره نه کوي، بلکي يوازي د الله تعالی

لپاره بغض کوي او مينه محبت هم د الله لپاره کوي.

٨- سر تو نوکه د اللهﷻ او پيغمبر ﷺ سره مينه او محبت ګرځېدلی وي او د خدای پر بنده ګانو باندي مهربان، خيرخواه او نصيت کوونکي وي.

٩- هر څه چي کوي د الله د رضا لپاره يې کوي.

١٠- په ښو کارونو کي هيڅ ډول ځان ښکاره کول او ريا نه کوي.

د کومو خلکو توبه نه قبلېږي، آيا د مرتد او زنديق توبه قبلېږي؟

د هر چا توبه قبلېږي، خو بنسټيز شرط يې دادی چي توبه کوونکی به د ايمان خاوند وي. نو هغه کسان چي له اسلامه پرته د کوم بل مذهب، لکه يهوديت، عيسويت،، الحاد، دهريت، کمونيزم، سيکولريزم او داسي نورو څخه د يوه پيرو وي که له خپل باطل مذهب څخه توبه ونه کاږي او اسلام رانه وړي او ومري، نو پر کفر مړ دی. البته که کوم مسلمان له اسلامه اوښتی او د کمونيستي يا سيکولريستي الحادي عقيدې يا کومي بلي باطلي عقيدې په خپلولو سره مرتد سوی وي، که تر مړيني دمخه توبه ځني وکاږي او بېرته اسلام راوړي او دا نېکمرغي يې لوی څښتن ور په برخه کړي، نو دغه توبه يې قبلېږي.

پر دې سربېره اسلام دا رعايت هم ورسره کړی دی چي د بېرته مسلمان سوي مرتد هغه ګنهونه چي د ارتداد په حال کي يې کړي دي او هغه عبادتونه چي د ارتداد په وخت کي يې پرې ايښي دي، د هغو قضا او جبيره نه باندي لازموي. د قرآن کريم آيت دی:

﴿قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِن يَنتَهُواْ يُغْفَرۡ لَهُم مَّا قَدۡ سَلَفَ وَإِن يَعُودُواْ فَقَدۡ مَضَتۡ سُنَّتُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾﴾ [الأنفال: ٣٨].

ژباړه: «ای پیغمبره! ته دې کافرانو ته ووایه چي که اوس هم راواوړئ، نو څه ګنهونه چي دمخه در څخه سوي دي ټول به در معاف سي، خو که دوی هماغه مخکنی چلند بیا تکرار کړي، نو له پخوانیو قومونو سره چي څه سوي دي، هغه ټولو ته ښکاره دي».

ان په تفسیرات احمدي کتاب کي وايي چي امام ابوحنیفه رحمه الله د مرتد په هکله د دغه آیت په استناد وايي: مرتد چي له سره اسلام راوړي د مرتد توب د مهال او تر هغه دمخه پاته سوو عباداتو قضا راوړل نه پر لازمیږي او لکه کفار چي د اسلام په راوړلو سره د ټولو ګنهونو څخه معافیږي، نو مرتد هم دغه حکم لري. که چیري دی هم په اسلام کي داخل سي د ارتداد له ګناه او نورو ټولو ګناوو، لکه لمونځونو، او روژو د قضا او د شرعي د احکامو د نه عملي کولو د ګناه په هکله بخښنه ورته کیږي. همدا راز ځیني علما وايي چي که مرتد توبه وکاږي او اسلام راوړي، هغه نېکۍ او حسنات چي د ارتداد پر مهال یې کړي دي هم یې ثواب ورکول کیږي، خو ځیني وايي چي د دغه مهال د نېکیو ثواب یې ساقط دی او نه ورکول کیږي.

دغه راز د زندیق په هکله امام فخر الدین رازي په خپل تفسیر کي لیکي د زندیق په هکله فقهاوو اختلاف کړی دی چي آیا توبه یې قبلیږي که نه؟ صحیح داده چي توبه یې قبوله ده، په دې دلایلو:

لومړی د الانفال د سورې (٣٨) آیت (کوم چي دمخه د ژباړي سره لیکل سوی دی) د کفر ټول ډولو نه په بر کي نیسي. که وویل

سي چي د زنديق له حاله خو څوک نه خبريږي چي آيا هغه لـه خپلـه زنديق توبه اسلام ته را اوښتی دی کـه څنګـه؟ امـام فخـر رازي وايـي چي د شريعت احکام پر ظواهرو بنادي، او موږ په ظـاهر حکـم کـوو. نو چي زنديق ووايي چي زه اسلام ته بېرته راګرځېدلی يم، نـو لازمـه ده چي دا خبره يې ومنل سي.

دوهم دا چي زنديق چاره نه لري چي بيرتـه اسـلام تـه رجـوع ونـه کړي او توبه ونه کاږي. نو چـي بېرتـه اسـلام هـم راوړي او توبـه هـم وکاږي او ونه منل سي، نو په دې صورت کي خو تر وس لوړ تکليف ورته لازميږي.

د رېيم دا قول د خدای تعالی دی چي وايي:

﴿وَهُوَ ٱلَّذِى يَقۡبَلُ ٱلتَّوۡبَةَ عَنۡ عِبَادِهِۦ وَيَعۡفُواْ عَنِ ٱلسَّيِّـَٔاتِ وَيَعۡلَمُ مَا تَفۡعَلُونَ ٢٥﴾ [الشورى: ٢٥].

ژباړه: «او الله هغه مهربان ذات دی چي د خپلو بنده ګانو توبه قبلوي او د دوی تر پښېمانۍ وروسته د دوی بد کارونه وربخښي».

دغه راز رسول اللهﷺ فرمايي:

«الْإِسْلَامَ يَجُبُّ مَا كَانَ قَبْلَهُ» (مسند احمد، دغه حديث، حديث پوهانو صحيح بللی دی).

ژباړه: اسلام راوړل مخکني ګنهونه، لکه کفر او نور معاصي محـو کوي او له منځه يې وړي.

نوچي کافر مسلمان سي، د بـدني او مـالي عبـاداتو او د ده د هغـو ګنهونو چي پر نفس او مال باندي د جنايتونو له املـه ورڅخـه صـادر سوي، قضا نه پر لازميږي. د اسلام راوړلو په صورت کي ده تـه عفـو

ده او د اسلام راوړلو په ساعت کي داسي ګرځي لکه له مور څخه چي تازه زيږېدلی وي[1].

آيا چي له يوې ګناه څخه توبه وکاږي او بله کوي دا صحيح ده؟

لوی څښتن خو پر ټولو مکلفو انسانانو باندي د توبې کښل له ټولو غټو او کوچنيو ګنهونو څخه واجب کړي دي. خو که يو مسلمان له يوې ګناه څخه توبه وکاږي او نوري ګناوي تر سره کوي، نو آيا دا توبه قبليږي؟

دا له هغو ډېرو مهمو مسائلو څخه ده چي د علمای کرامو پام يې ور اړولی دی. له دوی څخه ځيني دغه توبه صحيح بولي او ځيني يې صحيح نه بولي. ابن القيمؒ وايي دا ډېره مشکله مسئله ده چي بايد غور پر وسي او له دواړو قولونو څخه يو قول غوره سي. بيا هغه د علماوو د دواړو ډلو دلايل وړاندي کړي او بالاخره يې ويلي دي: زما په نزد که دوې يو ډول ګناوي وي او له يوې څخه توبه وکښل سي او پر بلي اصرار او مداومت او ټينګار کوي، نو دا توبه نه ده صحيح. اما که له يوې ګناه څخه توبه وکاږي او بله داسي ګناه کوي چي د دغي ګناه له ډوله نه وي او کوم تعلق نه ورسره لري، نو دا توبه صحيح ده. لکه څنګه چي يو څوک له سود خوړ لو توبه وکاږي اما شراب خوري، نو له ربا څخه يې توبه صحيح ده. خو که د سود په دوو ډولو کي له يوه ډول څخه توبه وکاږي او له بل ډول څخه يې ونه کاږي او اصرار پر کوي، يا د چرسو له څکولو څخه توبه وکاږي او

١- په د هکله دي د تفصيل لپاره د بحر الرائق٢١٤/٥ او د ردالمحتار٣٣١/٣مخ او تفسيرات احمدي او تفسير کبير وکتل سي

شراب خوري نو دا توبه نه ده صحيح. دا داسي ده لکه يو څوک چي د يوې ښځي سره له زنا څخه توبه وکاږي او د بلي سره يې کوي[1].

البته دغه څه چي ابن القيم‌رحمه الله ويلي دي ډېر غوره او ارجح قول باله سي.

راځئ تر مړيني دمخه هر څه ژر توبه و کاږو؟

د صالحو اولنو له خويونو څخه يو هم داوو چي کله به ناروغه سو، له دې څخه به بېرېدی چي ښايي د ده د اجل وروستی وخت وي او ده نه توبه وکښل او نه يې پر ده باندي د خدای او بنده ګانو حقوق ورکړل، او هغې دنيا ته دهغو نافرمانو انسانانو په ډله کي ولاړ، لکه هغه مريی چي د خپل بادار په حرم کي يې بد کار کړی وي او بيا يې نيولی وي او د بادار د غضب په حالت کي يې ور ته حاضر کړي.

يو ځل حسان بن منان‌رحمه الله ناروغه سو. د هغه يو دوست د عيادت لپاره ورغی او د حال پوښتنه يې ځني وکړه، هغه ورته وويل: «که د دوږخ له اوره وژغورل سم ډېره به ښه وي». حسان ځني وپوښتل: «اوس ته څه غواړې؟». هغه ورته وويل: «تر مرګ دمخه يوه ډېره اوږده شپه غواړم چي لمونځ او استغفار پکښي وکولای سم».

نوګرانه لوستونکې!

د دغسي حسرت له ورځي څخه د ژغورني لپاره همدا اوس راځئ چي سمدستي بې ګټي او کږې وږې لاري پرېږدو او همدا نن دستي

١- دموسی بن ذاکرالحربي، التوبه کتاب، د مدارج السالکين په حواله، المکتبة الشاملهة.

د فلاح، ژغورني او بریالیتوب لار واخلو! ځکه چي لوی څښتن هم سمدستي د توبې کښلو امر کړی دی لکه چي فرمايي:

﴿وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٣١﴾ [النور: ٣١].

ژباړه: «او ای مومنانو! تاسي ټول د الله په وړاندي توبه وکاږئ، څو ژغورنه او بری درپه برخه سي».

نه ګورئ چي په دې شپو ورځو کي مرګ مازي زموږ تر سترګو نهام دی، کله چي را سي هيڅ مهلت نه راکوي، نابېره را ځي او لوی او کوچنی او زوړ او ځوان او موړ او مسکين نه ګوري. مالک بن دينار فرمايي: يو وخت زما د ګاونډي کور ته د عيادت لپاره ورغلم. کله چي مي وليد د نفس غرغړه يې وو او په ډېر سخت حالت کي وو. کله به پر سد سو، کله به بې سده سو. دمخه به دی تل د دنيا په ټولو اخته وو او د خدای عبادت به ځني پاته وو.

دغه مهال ما ورته وويل:خدای ته توبه وکاږه او تر دغه ګمرهي دي تېر سه. ګوندي خدای شفا درکړي او په خپل فضل او احسان تر ګنهونو در تېر سي. ويې ويل: افسوس چي هغه چي راتی، دادی راغلی دی او زه همدا اوس مرم، نو افسوس دی پر هغه عمر چي په باطلو کي مي تېر کړ.

لوی څښتن رشتيا ويلي دي:

﴿أَن تَقُولَ نَفۡسٞ يَٰحَسۡرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِي جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ٥٦ أَوۡ تَقُولَ لَوۡ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِي لَكُنتُ مِنَ ٱلۡمُتَّقِينَ ٥٧ أَوۡ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلۡعَذَابَ لَوۡ أَنَّ لِي كَرَّةٗ فَأَكُونَ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ٥٨﴾ [الزمر: ٥٦-٥٨].

ژباړه: «داسي نه چي وروسته څوک ووايي چي «افسوس زما پر هغه تقصير چي ما د الله په شان کي وکړ، بلکي برعکس زه خو په ملنډو وهونکو کي شامل وم». يا ووايي چي «کاشکي الله ماته لار ښوونه کړې وای، نو زه به هم له پر هېز ګارانو څخه وم». يا د عذاب په ليدلو سره ووايي چي «کاشکي ماته يو بل فرصت په لاس راسي او زه هم له ښه عمل کوونکو څخه سم»».

نو ډېر محترم وروره!

ښه داده چي همدا اوس دستي توبه وکاږو او خدای مکړه بې له توبې تر دنيا تېر نه سو. دا ښه نه ده چي بې له توبې له لوی څښتنه د مغفرت هيله ولرو. درسته ده چي خدای غفور او رحيم دی، خو که موږ له ناوړو چارو توبه نه کاږو، نو بيا قهار هم دی. ما او تاته همدا اوس د توبې کښلو وخت سته. بيا داسي نه سي چي دا وخت مو له لاسه ورکړی وي. کله چي نابېره مرګ راته راسي بيا خبره وجاړېږي. دغه مهال هر اميد او هيله قطع کيږي او يوازي به ارمان او درد او الم او حسرتونه راته پاته وي. د لوی څښتن دې وينا ته به يو ځل بيا پام واړوو:

﴿وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّى تُبْتُ ٱلْـَٔـٰنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾﴾ [النساء:۱۸].

ژباړه: «او دهغو خلکو لپاره توبه نسته چي پر له پسې بدکارونه کوي تر دې پوري چي کله له هغو څخه ديوه دمرګ نېټه راورسېږي، نو به ووايي چي ما اوس توبه وکښل. او همدغه راز دهغو کسانو لپاره هم توبه نسته

چي دمرګ تر وخته پوري پر کفر باندي پاته سي. ددغه ډول خلکو لپاره خو موږ دردناکه سزاچمتو کړې ده».

نو ګرانه وروره راځه چي تر مړيني دمخه همدا اوس توبه و کاږ واو په دې ډول د لوی څښتن ﷻ خوښي او د دې او هغې دنيا سعادت او نېکمرغي په لاس راوړو.

د توبې لمونځ او د هغې مستحبه طريقه

عَنْ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ عَبْدٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا فَيُحْسِنُ الطُّهُورَ ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ»[1].

ژباړه: حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه وايي چي ما له رسول الله ﷺ څخه واورېدل چي ويل يې: له کومه بنده څخه چي کومه ګناه تر سره سي، بيا اودس په ښه توګه تازه کړي، بيا پاځي او دوه رکعته لمونځ وکړي، بيا له الله تعالی څخه د ترسره سوي ګناه بخښنه او معافي وغواړي، نو الله تعالی هغه بخښي.

په رد المحتار کي وايي چي د توبې لمونځ له مندوباتو څخه دی.

په کتابونو کي يې د توبې مستحبه طريقه په دې ډول ښوولې ده:

لومړی غسل وکړئ يا اودس تازه کړئ. پاک کالي واغوندئ، بيا دوه رکعته لمونځ د زړه په حضور، د توبې په نيت وکړئ. په سجده کي په ډېره خشوع او خضوع او په عجز او خاکساري لوی څښتن ﷻ

١- ابوداود، کتاب الصلاة، باب في الاستغفار(١٥٢١) حديث. د يادولو وړ ده چي دغه حديث، حديث پوهانو صحيح بللی دی.

ته وژاړئ. خپل نفس ملامت کړئ، په دې کې حتی المقدور کمی مه کوئ. له خپلو ګناهونو او تېروتنو څخه توبه وکاږئ. د شرمنده ګۍ او پښېمانۍ سره يو ځای لاسونه پورته کړئ او په پلاوو پلاوو دا دعا ووایاست:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَتُوبُ إِلَيْكَ منها، لا ارجع اليها ابداً. اللهم مغفرتك اوسع من ذنوبي ورحمتك ارجیٰ عندي من عملي.

ژباړه: ای لويه څښتنه! زه ستا په حضور کې له خپلو ټولو ګناهونو څخه توبه کاږم او په ټينګه اقرار کوم چې بيا هيڅکله ګناه نه کوم. او ای باري خدايه! زه باور لرم چې ستا بخښنه زما ترګناه ډېره پراخه ده او زما د عمل په نسبت زه ستا رحمت ته ډېر اميدوار يم.

البته دا دعوامو توبه ده چې د ژوند او ګناه تر منځ يې کومه غټه بيلوونکې پوله نه وي. او په ګناهونو او معصيت اخته وي. د دوی دغه توبه دوی د دې زېري مستحق کوي چې:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلۡمُتَطَهِّرِينَ ۝٢٢٢﴾ [البقرة: ٢٢٢].

ژباړه: «بې شکه چې الله خپل هغه بنده ګان خوښوي چې بيا بيا رجوع ورته کوي (يعني له ګناهونو څخه توبه کاږي او د بخښني غوښتنه ځني کوي)، او هغه کسان خوښوي چې پاک خواپاکي اوسي (له فواحشو او ککړتياوو څخه ليري ګرځي)».

خو پاته سوه خواص کوم چې د لوی څښتن اطاعت کوونکي بنده ګان دي او ژوند يې له ګناه او معصيت څخه ليري وي، د هغو توبه داده چې دوی له هغو ناوړو اخلاقو چې د زړه پاکيده ځني واجب باله سي، توبه وکاږي. همدا راز «د خدای د عاشقانو» توبه داده چې که د بشريت په تقاضا کوم وخت د الله په ذکر کې غفلت ځني

سوی وی او په ماسوی الله اخته سوی وي، نو دي سمدستي د الله لور ته رجوع وکړي او له خپل دې کمي څخه دي توبه وکاږي.

د توبه کوونکو څو کیسې

د آدم عليه السلام د توبې کیسه:

الله تعالی زموږ لومړني پلار ابوالبشر آدم عليه السلام او حوا انا ته وفرمایل چي تاسي په جنت کي واوسئ او د هغه له مېوو څخه له یوې وني پرته د نورو ټولو مېوې خورئ. خو د هغو د بشري ضعفونو له مخي، دښمن (جني شیطان) هغوی تېر ایستل او ورته ویې ویل تاسي لوی څښتن د دې وني د مېوو له خوړلو نه یاست منع کړي. که زما خبره ومنئ او د دې وني مېوه وخورئ تاسي به ملایکي سئ او یا به تل د جنت له نعمتونو څخه برخمن سئ. نو هغه وو چي د هغه په وسوسه او اغوا یې له هغي وني څخه چي د لوی څښتن لخوا منع سوي وه مېوه وخوړل. له دې امله لوی څښتن هغوی د جنت له نعمتونو څخه د مځکي ستونزو او مصیبتونو ته ولېږل. په دې ډول لوی څښتن هغو او د هغو راتلونکي توکم ته وښول چي د انسان بدمرغي د لوی څښتن په نافرماني کي ده او سعادت او نېکمرغي یې د خدای په اطاعت او حکم منلوکي نغښتې ده.

دغه راز لوی څښتن د حضرت آدم اولادې ته په دې ډول څرګنده کړه چي ستاسي دښمنان (جني او انسي شیطانان) تاسي د لوی څښتن له طاعت او فرمان وړلو څخه را ګرځوي او د هغه له دنیوي او اخروي نعمتونو څخه مو بې برخي کوي او هغو ته یې وښوول او ورته ممکنه یې کړه چي تاسي باید د شیاطینو مکرونو او غولونو ته

متوجه اوسئ، د قيامت تر ورځي د شياطينو سره وجنګېږئ او د هغو د تېر ايستنو او غولونو په وړاندي مقاومت وکړئ. څو هغوی ونه کړای سي چي د آدم صالح اولادونه خپل غوندي بې لاري او دوږخيان کړي.

کله چي د دې ګناه له امله حضرت آدم او بي بي حوا مځکي ته راکوز سول نو پر خپلو کړو پښېمانه سول، توبه يې وکښل او د لوی څښتن په حضور کي يې د مغفرت او بخښني غوښتنه وکړه. دغه مهال لوی څښتن د هغو لاسنيوی او لارښوونه وکړه او د معافی غوښتلو دغه دعا يې ور وښوول:

﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾﴾ [الأعراف: ٢٣].

ژباړه: «ای زموږ ربه! موږ پر خپلو ځانونو ظلم وکړ، اوس که ته موږ ونه بخښې او پر موږ رحم ونه کړې نو موږ به خامخا پوپنا سو».

نو هغه وو چي لوی څښتنﷻ د دوی توبه قبوله کړه. اوس هم چي کوم څوك پر خپله تېروتنه پښېمانه سي او دغه دعا ډېره ډېره ووايي نو د هغه تېروتني به معاف سي. کتابونه وايي چي تر هر لمانځه وروسته د دغي دعا يو يا درې واره ويل د توبې د قبلېدو لپاره ډېره ګټه لري.

لوی څښتنﷻ دي وکړي چي د اتلو افغانانو د دې زښتو زياتو سرښندنو او هلو ځلو په بدله کي زموږ له ګران اسلامي تاتوبي څخه د پردو کفارو د تېري او يرغل تغر ورټول سي او د لوی څښتنﷻ د کلام او د هغه د ستر پيغمبرﷺ د سنتو سره سم يو متمدن اسلامي نظام پکښي ټينګ سي او پر موږ ټولو باندي په خپل رحمت او

لوړېنه سره په خپل ګران اسلامي هیواد کي هوسا او سرلوړی ژوند راپه برخه کړي. د دغسي ورځي په هیله.

د سلو تنو د وژونکي د توبې کیسه:

حضرت ابو سعید خدريﷺ بیانوي چي رسول اللهﷺ وفرمایل چي په لومړنیو ولسونو کي یوه سړي نهه نوي مړي کړي وه. وروسته هغه غوښتل چي معلومه کړي چي دغه مهال د مځکي پر مخ تر ټولو لوی عالم څوک دي؟ چا د یوه راهب پته ورکړه، نو هغه وو چي راهب ته ورغی او ورته ویې ویل:ما نهه نوي تنه وژلي دي، آیا زما توبه قبلیږي؟ راهب ورته وویل چي نه ستا توبه څنګه قبوله سي! نو هغه دغه راهب هم وواژه او د سلو مړو شمېر یې پوره کړ. بیا یې پوښتنه وکړه چي د مځکي پر مخ تر ټولو لوی عالم چیري دی؟ چا د یوه عالم پته ورکړه. هغه عالم ته ورغی او ورته ویې ویل: ما سل تنه وژلي دي، آیا زما توبه قبلیږي؟ هغه ورته وویل: هو، ولي نه قبلیږي؟ د توبې د قبلېدو هیڅ شي نه مانع کیږي. ته پلاني ځای ته ولاړ سه، هلته ځیني خلک د لوی څښتن په عبادت اخته دي، ته هم ورسه هلته د لوی څښتن په عبادت ورسره اخته سه او خپل وطن ته بېرته مه ستنېږه، ځکه چي دا ښه ځای نه دی. نو هغه وو چي دغه د سلو تنو قاتل د دغه ځای په نیت رهي سو. کله چي نیمی لاري ته ورسېد اجل یې ورسېد او مړ سو. اوس د ده په اړه د رحمت او عذاب د ملایکو تر منځ لانجه رامنځ ته سوه. د رحمت ملایکو ویل چي: دې توبه کښلې ده او لوی څښتن ته د جوع پر لار روان وو. د عذاب ملایکو وویل: ده هیڅکله هم ښه کار نه وو کړی. نو یوه ملایکه د انسان په بڼه ورغله او دواړو ملایکو هغه د دریم پریکړه کوونکي په

توکه ومنل. هغه ورته وویل له دغه ځایه تر دواړو وطنو پوري دمځکي کچه واخلئ، د هري خوا واټن چي کم وو، دی د هغې خوا بلل کیږي. کله چي ملایلو د دواړو لورو مځکه اندازه کړه، د هغي خوا اندازه لږ وه چي دغه سړی ور روان وو. نو د رحمت ملایکو د هغه روح د ځان سره یووړ[1].

څنګه چي ده په اخلاص توبه کښلې وه، نو الله هغه د ښو خلکو د وطن خواته مړ کړ.

له دې څخه معلومه سوه چي هغه چاپېریال چي انسان پکښي اوسیږي د انسان پر کړو وړو ستر اغېز لري. ښه ماحول او ښه ملګري او همنشینان انسان د ښو خواته بولي، ځکه نو ښایي چي چاپېریال اصلاح سي او یا انسان په ښه چاپېریال او د نېکو خلکو په ملګرتیا او ګاونډ کي واوسي.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ»[2].

ژباړه: حضرت ابو هریرهؓ وایي چي رسول اللهﷺ وفرمایل: هر سړی د خپل دوست پر طریقه وي، نو وګورئ چي له تاسي څخه یو څوک د چاسره اړیکي او دوستي لري.

١- صحیح البخاري، کتاب الانبیاء، ٥٦ باب، (٣٤٧٠) حدیث اومسلم، کتاب التوبة، (٢٧٦٦) حدیث.

٢- ترمذي، باب ماجاء في اخذ المال، (٢٣٠٠) حدیث، شیخ الباني دغه حدیث حسن بللی دی. المکتبة الشاملة.

د ستر مفکر سید قطب رحمه الله د توبې کیسه:

شاوخوا یوه پېړۍ دمخه شهید سید قطب رحمه الله په یوه متدینه کلیواله کورنۍ کې د مصر د اسیوط په یوه کوچني کلي کې وزیږید. د کوچنیوالي ورځې یې په همدغه کلي کې تېرې سوې. مور او پلار یې مینه درلوده چې سید قطب قرآن کریم حفظ کړي، نو هغه وو چې تر لس کلنۍ د مخه یې قرآن کریم حفظ کړ. خو نولس کلنۍ ته په رسېدو سره لکه چې ده پخپله ویلي دي تر یوو لسو کالو پوري ملحد وو. بیا یې تر یوو لسو کالو وروسته له الحاد څخه توبه وکښل او بېرته مسلمان سو. په دې هکله دی په خپله وایي: «زه یوولس کاله ملحد پاته سوم او بیا بېرته د خدای لاري ته را واوښتم او د ایمان ډاډ مي تر لاسه کړ»[1].

په ۱۹٤۸م. کال سید د هغه مهال د پوهني وزارت په یوه پلاوي کي له قاهرې څخه امریکې ته ولاړ. او په همدغه سفر کي لوی څښتن د نوي لاري لار ښوونه ورته وکړه.

د ده سفر د سمندر له لاري وو. په بېړۍ کي داسي حوادث پر راغله چي د ده پر وروستي ژوند یې اغېز وښند او د ده لار یې ور په ګوته کړه. دی چي کله د امریکې بندر ته ورسېد او له بېړۍ څخه ووت له بندر څخه لانه وو وتلی چي خپله سمه لار یې وپېژندل او په نوې دنیا کي یې د خپل رسالت نخښې وکښلې.

اوس خبرې خپله سید ته پرېږدو چي دی مو ږ ته ووایي چي په بېړۍ کي څه پر راغله: «شاوخوا پنځلس کاله پخوا مصري بېړۍ د

---

١ – وګورئ د ډاکټرمحمد عبدالعزیز المسند العائدون الی الله، المکتبة الشاملة.

اتلس سمندر له لاري نيويارک ته تله. په دې بېړۍ کې (١٢٠) تنه نر او ښځې سپاره وه چې موږ شپږ تنه يې اسلام ته منسوب وو. موږ ته دا فکر پيدا سو چې په دغه بېړۍ کې د جمعې لمونځ وکړو. خدای پوهيږي چې موږ دغه لمونځ نه کاوه. خو کله چې موږ وليدل چې يو عيسوی مبلغ خپل تبليغ او ديني دود په بېړۍ کې تر سره کوي او کوښښ يې وکړ چې موږ ته هم تبليغ وکړي، نو زموږ ديني احساسات هم پر ښور راغله او ومو پتيېل چې د جمعې لمونځ په بېړۍ کې ادا کړو. د بېړۍ مشر چې يو انګرېزی وو، موږ ته د لمونځ کولو زمينه برابره کړه او اجازه يې راکړه چې لمونځ وکړو. د بېړۍ کارکوونکو، آشپزانو او خدمه وو ته يې چې ټول د نوبه وه او مسلمانان وه هم اجازه ورکړه چې هغه کسان چې په بېړۍ کې يې د دندي نوبت نه وو هم زموږ سره د جمعې لمونځ وکړي. هغوی ډېر خوشاله سول چې د لومړي ځل لپاره په بېړۍ کې د جمعې لمونځ کيږي».

«ما د جمعې خطبه وويل او لمونځ مي په جاعت ورکړ. دغه مهال د بېړۍ زياتره نامسلمان مسافر پر موږ را وګرځېدل او موږ ته يې کتل. تر لمانځه وروسته ډېر کسان موږ ته راغله او موږ ته يې د «قداسو» (پاکانو)[1]. د ژغورني له امله مبارکي وويل!!! دوی زموږ له لمانځه څخه صرف دغونه پوهېدلي وه.

١- قداس د عېسويانو په نزد حضرت عيسی ته د ډوډۍاو شرابو نذر ونياز وړاندي کولو ته وايي.

خو له دغې ډلې څخه یوه مېرمن چې وروسته موږ پوه سولو چې هغه د یوګوسلاویایوه مسیحۍ ده او د «مارشال تیتو» له دوږخ او د هغه له کمونیزم څخه را تېښتېدلې وه. زموږ له لمانځه څخه سخته متاثره سوې وه. له سترګوڅخه یې اوښکې بهېدلې او نه یې سوای کولای چې خپل احساسات او عواطف تر واک لاندې راولي... موږ ته راغله او زموږ سره یې ډېره توده او له مینې ډکه سترې مسې وکړه او په ماته ګوډه انګرېزي یې راته وویل: «زه نه سم کولای د هغه ژور تاثیر او خشوع او خضوع او نظم او نظام او روح په وړاندې چې ستاسې لمونځ یې لري خپل ځان په واک کې ولرم»[1].

تر دې ټولو خبرو وروسته او د دې ایماني حالت په سیورې کې سید په یو ډول خوښۍ سره خپل ځان مخاطب کړ او ویې ویل: «آیا زه چې امریکا ته ځم، نو باید هلته د یوه عادي پلاوي د غړي غوندې وګرځم کوم چې په خورک او خوب بسنه کوي او که موږ باید په ځانګړو او ټاکلو نخښو وپېژندل سو؟

او آیا باید په اسلام او د هغه په آدابو تمسک وکړو او د هغه په طریقه ملتزم او سو او که د هوساینې او د شهوت او حرام لذت په تسکین پسې وګرځو؟».

سید وایي چې ما وپتېیله چې باید ملتزم او متعهد مسلمان واوسم. او لوی ښښتن اراده کړې وه چې ما وازمايي چې آیا زه په دې خپل هوډ کې رشتینی یم او که دا مازې یوه په زړه کې راګرځېدلې خبره ده؟

---

١ - الظلال ٣، ١٧٨٦مخ.

البته د لوی ځښتن ابتلا او ازموینه دا وه چي زه څو شپې وروسته د اسلام لار غوره کړم. کله چي زه خپلي کوټې ته ننوتلم، سمدستي دروازه را وټکېده... کله چي مي دروازه خلاصه کړه که ګورم چي یوه ښایسته نجلۍ و لاړه ده چي د بدن مفاتن یې ټوله ښکاري... هغې په انګرېزي راته وویل: آیا کېدای سي ښاغلې چي زه نن شپه ستا مېلمنه سم؟

خو ما معذرت ځني وغوښت او ورته ومي ویل چي په دې کوټه کي یو چپرکټ دی او هغه هم د یوه تن لپاره دی. خو هغې راته وویل کېدای سي چي پر یوه چپرکټ دوه تنه بیده سي!!

دې له بې شرمۍ څخه کار واخیست او کوښښ یې وکړ چي په زور کوټې ته را ننوزي، خو ما دروازه پسي بنده کړه او دا په دهلېز کي پر مځکه ولوېده او زه پوه سوم چي دا د نشې په حال کي وه... ما خدای ته شکر وایست چي له دې مصیبته یې وژغورلم... او ما هم له دغه مهاله پر هغه لار تله پیل کړه چي په نخښه کړي مي وه.

سیدﷺ تر دې وروسته د ډېرو ازموینو سره مخامخ سو، خو له ټولو څخه بریالی راووت او پر خپل نفس اماره بالسوء یې بری وموند.

کله چي امریکا ته ورسېد، د خپلو لیدلو کتلو په هکله یې مور ته وویل: ما د امریکا په متحدو ایالتونو کي د سر په سترګو د الله ﷻ د دې وینا مصداق ولید:

﴿فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُواْ بِمَآ أُوتُوٓاْ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾﴾ [الأنعام: ٤٤].

ژباړه: «بیاکله چي هغو هغه نصیحت هېر کړ چي ورته سوی وو، نو موږ د هر ډول سوکالۍ دروازې د هغو لپاره پرانیستې، تر دې پوري چي کله هغوی په هغو نعمتونو کي چي وربخښل سوي وه ښه ډوب سول، نو موږ په ناڅاپي ډول هغوی ونیول او په دې وخت کي د هغو دا حالت وو چي له هري ښېګڼي څخه نهیلي وه».

په امریکا کي تر دوو کالو تېرولو وروسته سید بېرته مصر ته ستون سو. خو داسي را ستون سو چي هماغه پخوانی سړی نه وو، بلکي یو متعهد مسلمان وو چي د اسلامي رسالت دعوتګر او اسلامي موخي څښتن وو. لوی څښتن دي پر سید او موږ ټولو ورحمیږي او جنتونه دې په نصیب سي، آمین.

د نامتو دعوتګر عالم شیخ أحمد القطان د توبې کیسه:

شیخ احمد القطان چي له مشهورو دعوتګرانو او نامتو خطیبانو څخه دی د خپلي توبې کیسه خلکو ته په یوه خطابه کي داسي کوي:

په ژوند کي هم پر انسان باندي ډول ډول حالات او تجربې او د پند او عبرت خبري راځي. پر ما باندي د ځوانۍ او کم تجربه ګۍ یوه عجیبه احساساتي مرحله تېره سوې ده. ما سره د دې چي اسلام ته عقیده نه درلوده، اتلس کاله مي په اسلامي مدرسو کي زده کړي وکړې او پای هم په داسي حال کي فارغ سوم چي په هیڅ دین متدین نه وم. دغه مهال چي ما هري خواته کتل لار راڅخه ورکه وه او له ځانه به مي پوښتل چي لار کومه ده؟ او آیا زه په ژوند کي همدغسي عبث پیدا سوی یم؟ ما په خپل زړه کي یو ډول ناکراري، اضطراب او نالیدلی غم او ویراحساساوه. هر لور ته مي د نهیلۍ توري لوخړي تر

سترګو کېدې او هر څه چرت چي به مي وواهه بيا بـه هـم ژونـد بـې مفهومه او توره تياره راته ښکارېدی.

زه په ١٩٦٩م. کال له دار المعلمين څخه فارغ سوم. په دغـه کـال او تر دغه کال دمخه زما په ژوند کي عجيبي پېښي رامنځ ته سوې. د دغو تيارو او ويرونو په تورتم کي کمونيست ګوند راته متوجـه سـو او زه يې په غېږ کـي ونيـولم. د دغـه ګونـد کـارکوونکو زمـا قصـيدې او شعرونه پـه خپلـو مجلـو او جرايـدو کـي خپـرول او زمـا د هڅـوني او تشويق په موخه يې زما پر ليکنو باندي ډول ډول کره کتني او ليکنـي کولې. دا ليکني دوني عجيبي وې چي له امله يې ان ما ته خپـل ځـان مهدي منتظر؟ غوندي ځرګند سو. زما دا سي ليکنه نه وه چي دوي به نـه اسـتقبالول. چـي دا د دوی لـه چلونـو او د جلـب او جـذب لـه تاکتيکونو څخه يو چل او تاکتيک وو. دوی غوښتل چي په دې ډول ما ښکار کړي او په خپل دام کي مي واچوي. دوی پر ما څېړنه وکـړه او ويې پتېيل چي زما له هويت او هيلو او هوسونو څخه ګټه واخلي او له دغي لاري ما ورجلب کړي.

دوی وپوهېدل چي زه د شعر او ادب سـره مينـه لـرم، نـو هغـه وو چي زما د قصيدو ديوان يې چاپ کړ او زما لپاره يـې مياشـتنۍ ادبـي غونډي او ناستي جوړولې. او په دې ډول يې ماته په غـوړو کـي زهـر راکول.

زه يې خپلو ځانګړو کتـابتونونو تـه بېـولم او راتـه ويـل بـه يـې هـر کتاب چي ستا په کار دی وايې خپله او بيه نه لري. ما وليدل چي پـه دې کتابتونونو کي ډول ډول کتابونه، چي ښکلې قطع او صحافت يې

در لود موجود وه. له دغو کتابونو څخه د ځینو سر لیکونه وه: (د مارکسیزم د فلسفې اصول) او (د کمونیزم مبادئ) او داسي نور.

پر دې سر بېره یې دا کار هم وکړ چي زه یې ځینو هوټلونو او سماوارونو ته بېولم. په دغو ځایونو کي به دوی زه پر زړو چوکیو کښېنولم او په زړو ګیلاسونو کي به مو چای چیښلې. په دې هوټلونو کي به اکثره مزدوران او کارګران ناست وه. کله چي به پر سړک کوم ځوک په امریکایي موټر کي تېر سو، دوی به راته ویل وګورئ دغه سړی ستا د پلار او نیکه د وینو په بیه په دې موټر کي ناست دی...

خیر دی داسي ورځ به راسي چي دغه موټر به په هیواد کي د راتلونکي ستر انقلاب په برکت ځني واخلې. دغه انقلاب ته اوس موږ د (عمان) د «ظفار» په ولایت کي او په کویټ کي مبارزه کوو او ته به ډېر ژر د دغه انقلاب یو مشر سې.

کله چي به ما دغه خبري او رېدې، د زړه درد او غم به مي نور هم زیات سو. دا ځکه چي که ته خپل زړه په هغه ذات چي نوم یې رحمان دی مشغول نه کړې، خامخا یې شیطان اشغالوي. زړه د یوې ژرندي مثال لري، که ښه او پاک غنم ور واچوې ښه اوړه به درته راوباسي، خو که رېګ ورواچوې رېګ به در ته راوباسي.

د لوی څښتن مقدرات دي چي تر درو میاشتو وروسته یوه شپه زما ملاقات د ملګرو د مشر سره وسو. خو بیا هغه مصر ته ولاړ، یوه میاشت ورک وو او بیا بېرته راغی.

په دغه شپه ما ولیدل چي مشر او ملګرو یې د سهار پر اذان خندل او ملنډې یې پر وهلې. د دغې شپې غونډه له ماخوستنه تر سهاره روانه وه. دوی په دې غونډه کي یو ډول بې مفهومه خبري کولې. د

مثال په ډول «د تاريخ مادي تفسير» او «سوسياليزم او کمونيزم په ښځه او شتمنۍ کې». او داسې ډېرې خبرې يې کولې چې زما فطرت هيڅ نه سوای منلای. دا داسې خبرې وې چې بايد ما د هغو پر سر شخړه ورسره کړې وای، خو زما حيا به له مناقشې څخه منع کولم ځکه چې دوی مفکرين، اديبان، شاعران او ليکوالان بلل کېدل، نو ما څنګه د دوی سره بحث کړی وای؟ نو به پټه خوله سوم. بيا چې د سهار خوا سوه او اذان ناري سو، دغم کسانو د (الله اکبر) په اورېدو سره نعوذ بالله، پر لوی څښتن باندې ناوړې خبرې کولې. بيا مؤذن وويل: (أشهد أن محمّدا رسول الله) نو پر حضرت محمد ﷺ يې ناوړې خبرې وکړې.

له دغه ځايه زما په زړه کې يو ډول ايماني او فطري ولوله پر جوش راغله. رشتيا ده چې کله لوی څښتن د خپلو بنده ګانو په هکله د خير او ښېګڼې اراده وکړي، وروسته تر دې چې تيارې او ناخوالې پر راولي د خير او ښېګڼې اسباب ور ته برابر کړي.

د خبرو په بهير کې د ملګرو مشر وويل: «ما په مصر کې رشـتيانی سوسياليم د خلقي شاعر الابنودي سره په ملاقـت کې وليـد. او هغـه يوازنی شخص دی چې سوسياليزم يې په بشپړه توګه پلی کړی وو».

زما په زړه کې راوګرځېده چې عجبـه ده... د دې علامـه او نخښـه به څه وي؟!!.

هغه وويل: «کله چې د هغه له کوره سهار وختـې راوتلـود دروازې سره د هغه مېرمني هغه هم پر مخ مچ کـړ او زه يـې هـم پـر مـخ مـچ کړم. او کله چې موږ د هغه په کور کې بيده سولو مېرمن يې زما او د

هغه په منځ کي بيده سوه...». داکټ مټ د هغه خبري وې چي ما وليدلې. لوی څښتن به د قيامت په ورځ حساب ورسره وکړي.

کله چي د ملګرو مشر دغه خبري وکړې پر سترګو مي توره تياره سوه او يو ډول نفس تنګي راته پيدا سوه. دغه مهال مي په زړه کي وويل: آيا دا هم يوه مفکوره ده؟!! آيا دې ته هم آزادي وايي؟!! آيا دا هم انقلابي لار ده؟!!

نه! نه! هيڅکله نه!! زما دي د کعبې شريفي په رب قسم وي چي دا شيطاني او ابليسي خبري دي!!

دغه مهال د غونډي يوه برخوال ورته وويل: استاذه ته چي دا د سوسياليزم ښه پلي کېده بولې، نو ولي خپلي مېرمني ته اجازه نه ورکوي چي زموږ مجلس ته راسي او زموږ سره يې شريکه کړې؟ هغه وويل: «پر ما باندي لا تر اوسه د بورژوازۍ او د مرتجع توب اغېزي پرتې دي. او ډېر ژر به داسي ورځ راسي چي موږ ټول د بورژوازۍ (پانګوالۍ) له اثراتو وژغورل سو...».

له دغي ورځي څخه زما په ژوندکي ستر تحول راغی. بيا زه له دغو ملګرو پرته د نورو ملګرو په لټه کي سوم. نو لوی څښتن مقدره کړې وه چي په «ديوانيه» کي زما د مسلمانو ورونو سره وګورم. دغو خلکو لمونځونه کول او کله کله د مازديګر تر لمانځه وروسته د سمندر غاړي ته تله سيل او مېله به يې وکړه او بېرته به را ستانه سول. د خدای کړه دي له دغو کسانو څخه يو تن ماته راغی او راته ويې ويل:ای احمده وروره وايي چي له مصر څخه يو ديني عالم د شيخ حسن ايوب په نامه کويټ ته راغلی دی او د جرأت او ښو ويناوو خورا ډېر صفتونه يې کيږي، نو آيا ته زموږ سره د هغه د وينا

د اوریدو لپاره نه ځي؟ ما ورته وویل ولي نه ځم، درځۍ چي ځو. بیا هغه وو چي ورسره ولاړم، اودس مي تازه کړ، مسجد ته ننو تلم، د مازدیګر لمونځ مي په جمع وکړ، بیا دغه مسلمان عالم د خپلي وینا اورولو ته پاڅېد او خبري يې په ولاړه پیل کړې او نه يې غوښتل چي خبري پر چوکۍ باندي په ناسته وکړي. هغه بوډا وو. د سر او ږیري وربښتان يې سپین سوي وه. خو ایماني ځواک يې له ورایه لـه خبـرو څخه ښکارېدی او ډېري ښې او په زړه پوري خبـري يـې وکـړې. کلـه چي د هغه خبري پای ته ورسېدې ما احساس کړه چي د لومړي ځل لپاره له یوې نړۍ څخه بلي نړۍ ته او لـه تیـارو څخـه نـور او رڼا تـه راوتلی یم، ما خپله سمه لار او په ژوند کي خپـل هـدف وپېژنـدل او پوه سوم چي زه د څه لپاره پیدا سوی یم او زما له پیدا کېدو څخـه د الله تعالی اراده څه ده. او زما تګلار او وروستی برخلیک څه دی. بیا زه بې اختیاره دغه شیخ تـه ورغلـم سـلام مـي ورواچـاوه او د غیـږي روغبړ مي ور سره وکړ.

بیا زما ملګري له ما څخه پوښتنه وکړه چي دغه مجلس او د دغـه دیني عالم وینا څنګه وه او څه اغېزه يې در باندي وښـندل؟ مـا ورتـه وویل ته اوس ودرېږه، پر ما باندي به دغه اغېـز څـو ورځـي وروسـته ووینې.

په همدغه شپه مي د دغه شیخ ټول کېسټونه واخیستل او تر سهاره مي واورېدل. مور مي د سهار نـاری راتـه راوړ، خـو ومـي نـه خـوړ او همدغسي مي د دغه شیخ خبري اورېدې او ورسره ژړل مي او داسـي مي احساسول چي زه لـه سـره زیږېـدلی یـم او یـوې بلـي نـړۍ تـه ور ننوتلی یم. د حضرت رسول الله ﷺ سره مي زښته زیاته مینه پیدا سوه

او هغه مبارک مي مثل اعلی او لارښود سو. او په دې مي پيل وکړ چي د هغه د سيرت د لوستلو او اورېدلو له لاري پوه او خبر سم. ان چي د هغه ژوند ليک مي په ډېره لږه موده کي له زيږېدو تر وفاته په ياد کړ او په دې توګه مي د لومړي ځل لپاره احساس کړه چي اوس زه په ژوند کي انسان سوم. بيا مي د قرآن کريم تلاوت او حفظ ته ملا وتړل او داسي مي ګڼل چي د قرآن کريم هر آيت ماته مخاطب دي او زما په هکله خبري کوي.

قال الله تعالى:

﴿أَوَ مَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَٰهُ وَجَعَلْنَا لَهُۥ نُورًا يَمْشِى بِهِۦ فِى ٱلنَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُۥ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا﴾ [الأنعام: ١٢٢].

ژباړه: «آيا هغه څوک چي د مخه (د کفر او ګمرهۍ په سبب لکه) مړ (داسي) وو، بيا موږ (هغه ته د ايمان په ورکولو سره د قرآن کريم په رڼاکي) ژوند ور وباخښه او د هغه په لار کي مو (د ايمان له منارې څخه) يوه رڼا برابره کړه، چي دهغې په وړانګو کي هغه دخلکو په منځ کي د ژوند لاره وهي، د هغه مثال د هغه چا غوندي کېدلای سي چي په تروږميو کي راګير سوی وي او په هيڅ شان ځني وتونکی نه وي؟».

هو، رشتيا ده چي زه مړ وم او لوی څښتن په خپل فضل او مرحمت ژوندی کړم... چي دا د لوی څښتن لوی احسان وو....

يو وخت زما هغو پخوانيو ورک لارو او غولوونکو ملګرو ته ورغلم او ومي غوښتل چي يو، يو د لوی څښتن لاري ته را وبولم، خو...

﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ۝٥٦﴾ [القصص: ٥٦].

ژباړه: «ته هرومرو داسي نه سې کولای چي څوک دي خوښ وي لاربښوونه ورته وکړې، بلکي د الله چي چاته خوښه سي لار ښوونه ورته کوي او هغه په لارموندونکو ښه پوه دی».

اما یوه یې د خدای په اذن او فضل زما غونـدي توبه وکښل، بیا عمرې ته ولاړ، او بیا په یوه ترافیک پیښه کي مړ سو چي اجر به یې پر لوی څښتن وي.

اما کله چي د ملګرو د مشر سره مخامخ سوم، په یو ډول بې خونده خندا یې راته وخندل. ما ورته وویل: آیا ته د خدای له شتون څخه منکر یې؟!! او کولای سې چي ماته قناعت راکړې چي نعوذ بالله خدای نسته؟!! نو هغه بیا یوه ترخه خندا وکړه او ویې ویل: ای احمد استاده. زما په تا حسد وسو، ځکه تا اوس رشتینې لار وموندل، اما ما همدغسي پرېښوده... ځکه زما خپله لار ده او ستا خپله. بیا یې خدای په اماني را سره وکړه. له بده مرغه هغه تر اوسه لاهم پر هماغه خپله باطله لار روان دی. اما د ده نور ملګري یا د ډرامو ممثلان سول، یا شاعران سول او سازنده وو ته د نشې په حال کي سندري جوړوي او د سندرو ویډیویې سیډی یې په بازار کي خرڅیږي. او نور یې پر نورو لارو روان سول.

پاکي دي وي هغه ذات ته چي له مړه څخه ژوندی جوړوي... او له دغه وخته څخه زه په دعوت الی الله اخته یم.

د نامتو مفکر علامه محمد اسد له یهویت څخه د توبې کیسه:

علامه محمد اسدرحمه الله په تېره پېړۍ کي یو ستر نوی مسلمان سوی عالم وو. د هغه لومړنی نوم لیو پولډ وئیس (Leopold Weiss) وو. په ۱۹۰۰ع. کال د اتریش د لیوو (Livow) په یوه یهودي کورنۍ کي

(دیهودو د فقهي ښوونکو ملایانو) په کاله کي وزیږېد. (اوس لیوو په پولینډ کي شامل دی). نیکه یې یهودی ملا او پلار یې مدافع وکیل وو. په کوچنیوالي یې د دوی د کورني دود سره سم عبراني او آرامي ژبي زده کړې او د تلمود، بایبل او فارغوم د مذهبي کتابونو تعلیم یې ترلاسه کړ. په ۱۹۱٤ع. کال چي لومړی نړی واله جګړه ونښته هغه د ښوونځي زده کوونکی وو. دغه مهال له ښوونځي څخه وتښتېد او په جعلي نامه پوځ ته شامل سو. خو د هغه د پلار د شکایت له امله یې د عمر د لږوالي په سبب بېرته له پوځ څخه وایست. د جګړې تر پایته رسېدو وروسته یې د فلسفې او هنرونو په څانګه کي د ویانا په پوهنتون کي لوړي زده کړي وکړې او له دغه پوهنتون څخه یې د ماسټری (ایم اې) سند تر لاسه کړ.

علامه محمد اسد پخپله لیکي:

«د تحصیل په دوران کي مي د شعور سترګي کرار کرار خلاصېدلې او پوهېدلم چي ټوله اروپا په ستره روحي ناکراري اخته ده، مذهبي او روحاني ارزښتونه له منځه ځي او د پیسه پالني او مادیاتو رپی (بیرغ) په ډېره چټکتیا سره پورته کیږي. پر هر اروپایي خطرې او بېري سیوری اچولی، په تېره ځوان توکم په تورو تیارو کي لالهانده ګرځي او هغو پوښتنو ته جواب نه مومي چي د دوی اذهان یې پرېشانه کړي دي. اروپا په یوه داسي بخوله اخته وه چي خلکو یې له ځان پالني، خود غرضی، پیسه پالني او لنډ مهالو خوندونو پرته بله موخه نه درلوده».

بالاخر هغه پوهنتون پرېښود او په ۱۹۲۰ع. کال له ویانا څخه پراګ ته ولاړ. هلته ډېر مهال د بې کارۍ او لوږي سره مخامخ سو او

پر خپلو پښو درېدو لپاره ډېر وځغاست. پای په یوه خبري آژانس، «یونایټیډ ټیلیګراف نیوز ایجنسي» کې د تلیفوني او وروسته د خبریال په توګه وټاکل سو. د هغه یو ماما د بیت المقدس په یوه روغتون کي مامور وو. د ۱۹۲۲ع. کال په پسرلي کي د هغه په بلنه هلته ولاړ. د دغه کال په وروستیو کي هغه په منځني ختیځ کي د یوې نامتو جرمنۍ جریدې فرینکفرټر زایټونګ (Frankfurer Zeitung) د ګرځنده خبریال په توګه وټاکل سو. هلته ده ته څرګنده سوه چي څنګه د اروپا ټول ځواکونه په یوه سلا مسلمانان د خپلو مظالمو هدف ګرځوي او له مذهبي، فرهنګي، ټولنیزو، اقتصادي او سیاسي پلوه یې فلجوي او عزت او پرځان وېسا یې له منځه وړي. په تېره په فلسطین کي د عربو او یهودو په هکله د هغو پالیسي څونه غیر انساني ده.

په ۱۹۲۳ع. کال هغه مصر ته ولاړ بیا د دغه کال په دوبي کي بیرته بیت المقدس ته وخوځېد، بیا له هغه ځایه دمشق ته رهي سو. هلته یې داسلامي عالمانو سره لیدني کتني وسوې، د هغه ځای مساجد او نور دیني مراکز یې هم وکتل او ډېر وخت یې په کتابتونونو کي تېرېدی. دغه مهال یې عربي ژبه څه زده کړه او د قرآن کریم په لارښوونو د جرمني او فرانسوي ژباړو په مټ پوه سو، چي بالاخره د اسلام د حقایقو سره په ښه توګه بلد سو. د ۱۹۲۳ع. کال په مني کي له سوریې څخه اروپا ته ولاړ. دغه مهال د اروپا انځورونه بالکل پردي ورته وایسېدل او د هغه ځای وګړي ذلیل او ناولي په نظر ورغله اوپه دنیا پسي د دوی له منه تړړو یې بد راغله.

د ۱۹۲٤ع. کال په پسرلي کي د فرینکفرټر زایټونګ جریدې لخوا بیا مصر ته واستول سو. دغه مهال یې د ژورنالیزم په نړۍکي ښه دریځ ترلاسه کړی وو. په دې ترڅ کي یې د جامع الازهر د ځوان او متبحر اسلامي عالم امام مصطفی مراغي سره ولیدل او د دینونو په هکله یې معلومات څني تر لاسه کړل. اوس نو هغه ته د قرآن کریم له مطالعې، د عربو د ژوندانه له مشاهدې او د شیخ مراغي له ویناوو څخه په ډېره څرګنده توګه جوته سوه او دې پایلي ته ورسېد چي د اروپایانو په دماغونو کي چي له اسلام څخه څه انځور سته هغه ګردسره په مسخ سوې بڼه ور ښوول سوی دی. اوس هغه بالکل ډاډه سوی وو چي په اسلام کي د دین او یوې ضابطې په حیث هیڅ کمی نسته او د مسلمانانو زوال د اسلام د خامۍ له امله نه دی، بلکي د مسلمانانو د ټولنیز او فرهنګي زوال یو لامل دی او هغه دا چي هغو د مهالونو په تېرېدو سره پر اسلامي تعلیماتو باندي د هغو د روح سره سم کړنه پرې ایښې ده.

دغه مهال هغه له شمالي افریقا څخه نیولې د افغانستان د پامیر تر لوړو څوکو ټوله اسلامي نړۍ وغوښته او بیا یې تقریباً خپل ټول عمر په همدې سیمو کي تېر کړ. د ۱۹۲۵ع. کال په وروستیو کي چي هغه له هرات څخه کابل ته تی د منځني افغانستان په واورو پوښلو ناوو زړه او کاته دواړه وړل. په لار کي د هغه آس ګوډ غوندي سو، د پښو نالونه یې سست سوي وه او په دوو مېخونو بند وه. څکه نو د هغه افغان ملګري دوی ته نژدې ښارګوټي د هزاره جاتو دایزنګي ته بوتی.

د هزاره جاتو والي هم هلته اوسېدی، ځکه نو هغه د دغه والي ليدو ته ورغی. والي د اعليحضرت امان الله شاه غازي له نژدې خپلوانو څخه وو. د هغه د ډېر ټينګار له امله يې دوې ورځې ورسره تېرې کړې. علامه محمد اسد فرمايي:

«بل ماښام د مېلمستيا تر ډېرې ښې او مکلفې ډوډۍ خوړلو وروسته يوه افغان پر ستار باندې د داود او جالوت کيسه واورول. سندره په پښتو وه او والي ماته د هغې لنډ لنډ ټکي بيانول. په پای کې والي تبصره وکړه او ويې ويل داود کمزوری وو، خو ايمان يې قوي وو. ما سمدستي ورغبرګه کړه: د دې په خلاف تاسې په شمېر ډېر ياست، خو د ايمان له مخې کمزوري ياست. د دې خبرې په اورېدو سره زما کوربه ماته په اريانتيا سره وکتل. زه څه وارخطا غوندې سوم او د ډول ډول سوالونو په مطرح کولو سره مې د خپلې خبرې د تاويل کوښښ وکړ او ومې ويل: مسلمانانو ولې پرخپلو ځانونو باندې ډاډه او اعتماد هېر کړی دی؟ د هغو د عظمت او سترتوب لمر ولې تندرې نيولی دی؟ د هغو د علم او هنر وړتياوې ولې کمزورې سوې دي؟ آيا نه سي کېدای چې مسلمانان له همت څخه کار واخلي او بېرته د هغه ځلاند او پرتمين دين لوري ته وروګرځي؟ دا ځونه د عبرت خبر ده چې هغه مصطفی کمال اتاترک چې اسلام هيڅ ارزښت نه ورته لري، د مسلمانانو په سترګو کې د اسلام د بيا رغښت (رنسانس يا نشاة ثانيه) اتل جوړ سوی دی. زما کوربه په ځير ځير راته کتل او چې زما خبرې خلاصې سوې نو يې وويل: ته مسلمان يې خو په ځان نه پوهېږې، ته ولې کلمه نه وايې او ځله نه مسلمانيږې، ځکه تا د زړه له کومې اسلام منلی دی. ما ورته وخندل

او ورته ومي ويل: زه نه يم مسلمان، خو ما په اسلام کي يوه عجيبه ښکلا ليدلې ده او کله چي زه وينم چي د دې دين پيروان هغه په لوی لاس بد رنګه کوي ډېر په غوسه کيږم».

د دې ځوان والي دې خبرو پر علامه محمد اسد ډېر ستر اغېز وکړ. هغه په افغانستان کي تر څو اونيو سياحت وروسته روسيې ته ولاړ او له هغه ځايه اروپا ته ستون سو. دغه مهال هغه په ۲٦ کلنۍ کي واده وکړ. مېرمني يې هم د ده خبري ومنلې. دواړو به د قرآن کريم ژباړه لوستل او د هغه پر لارښوونو به يې بحث کاوه.

د ۱۹۲٦ع. کال په سپتمبر کي يوه شپه دواړو برلين ته په ټرين کي سفر کاوه. په دې هکله خدای بخښلی علامه ليکي:

«موږ ته پر مخامخ سيټ دوه تنه مېړه او مېرمن ناست وه. له کالو، د الماسو له ګوتميو، او کړو وړو څخه شتمن ښکارېدل، خو په څېرو کي يې د خوښۍ او ډاډ کومه نخښه نه ليدل کېده. ډېر بې برخي او وېرجن ايسېدل. ما شاوخوا وکتل او ومي ليدل چي هرڅوک خوشاله ښکارېدی، د هغه پر څېره مي هم د يوه پټ غم نخښه وليدل، دونه پټ چي له دوی ټولو څخه يوه هم نه احساساوه.

ما خپل دغه احساس خپلي مېرمني ته ووايه. هغې هم زما خبر ومنل. رشتيا چي داسي ښکارېدل لکه دغه خلک چي په دوږخ کي ژوند کوي.

کله چي بيرته کورته را ستانه سوو د مېز پر سر مي هغه قرآن وليد چي ما يې تلاوت کاوه. ما وغوښتل چي قرآن کريم بند کړم او په الماری کي يې کښېږدم، چي نابېره مي سترګي د قرآن د پرانيستي پاڼي پر دې سوره ونښتې:

﴿أَلۡهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ ۝١ حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ ۝٢ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ۝٣ ثُمَّ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ۝٤ كَلَّا لَوۡ تَعۡلَمُونَ عِلۡمَ ٱلۡيَقِينِ ۝٥ لَتَرَوُنَّ ٱلۡجَحِيمَ ۝٦ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيۡنَ ٱلۡيَقِينِ ۝٧ ثُمَّ لَتُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ۝٨﴾ [سورة التكاثر].

ژباړه: «تاسي د شتمنۍ په ګټلو کي ډېر زیاتوب او یو له بله په ډېرولو کي لېوالتیا په غفلت کي اچولي یاست. تر دې پوري چي (په دې فکر کي) د قبر څنډې ته ورسېدلاست. هیڅکله داسي نه ده، ډېر ژر به تاسي پوه سئ. بیا (واورئ) هیڅکله داسي نه ده، ډېر ژر به تاسي پوه سئ. که تاسي د باوري پوهي له مخي (د دې چلند په عاقبت) پوهېدلای (نو ستاسي چلند به دغسي نه وای). تاسي به هرو مرو دوږخ وګورئ، بیا (واورئ) چي تاسي به په یقین سره هغه وګورئ. بیا به هرو مرو په هغه ورځ له تاسي څخه د دې نعمتونو په هکله جواب وغوښتل سي».

زه د یوې شېبې لپاره هېښ ودرېدلم، ما فکر کاوه چي کتاب زما په لاس کي پر خوځښت راغلی دی. ما خپلي مېرمني ته ور بږغ کړه: وګوره، آیا دا د هغه څه جواب نه دی چي موږ تېره شپه په ریل کي ولیدل؟ موږ ته نه داچي زموږ د سوال جواب راکړه سوی وو، بلکي په دې اړه شکوک او شبهې هم پای ته رسېدلي وې. موږ ومنل چي دا په رشتیا سره د لوی څښتن جَلَّ جَلَالُهُ هغه کتاب دی چي دیارلس سوه کاله دمخه پر حضرت محمد ﷺ نازل سوی وو. خو په هغه کي په ډېره څرګندتیا سره داسي وړاند وینه سوې وه چي زموږ له پېچلي ماشیني دور پرته به په کوم بل دور کي نه وي پلې سوې.

اوس زما باور سو چي قرآن د کوم انسان د حکمت او پوهي پایله نه ده. انسان چي هرڅونه پوه او د حکمت څښتن سي بیا هم د هغه

عذاب وړاند وینه نه سي کولای چي شلمي پېړۍ ته ځانګړې سوې ده.

بله ورځ زه د برلین د مسلمانانو د ټولني مشر ته ورغلم او ورته ومي ویل چي زه اسلام منم. هغه په ما د شهادت کلمه وویل او ویې ویل چي ستا نوم لیو پولډ دی او په یوناني لیو زمري ته وایي، له دې امله موږ تاته سر له نن څخه محمد اسد وایو.

څو اوونۍ وروسته زما مېرمني هم اسلام راوړ. تر دې وروسته موږ اروپا د تل لپاره پرېښوول».

په دې توګه علامه محمد اسد او مېرمني یې له یهودیت څخه توبه وایستل او دواړه د اسلام په سپېڅلي دین مشرف سول. د علامه محمد اسد په پخواني نامه کي LEO راغلی دی چي د LEO او اسد دواړو معنا (زمری) ده.

د اسلام تر منلو وروسته محمد اسد د سعودي عربستان د پاچا ملک عبدالعزیز سلاکار وټاکل سو. هغه د حج فریضه ادا کړه او د شیخ الشهدا او لیث الصحرا عمر المختار (۱۸٦۲ ــ ۱۹۳۱) سره یې په جهاد کي هم برخه واخیسته. په دې ترځ کي هغه عربي ژبه زده کړه او د اسلام تاریخ یې مطالعه کړ. څنګه چي هغه په مکه مکرمه او مدینه منوره کي واوسېد، نو په هغو اصلي حالاتو کوم چي رسول کریمﷺ اسلام پکښي تبلیغاوه تر یوې اندازې پوه سو. له مطالعې او موازنې څخه د هغه دا یقین سو چي د مسلمانانو د خپلو لنډ فکریو او خامیو سره سره د اسلام روحاني او ټولنیز نظام اوس هم د انسانیت لپاره ډېر ستر محرک ځواک دی. له دې امله د علامه محمد اسد د ټولو بوختیاوو منځی د اسلام بیا راژوندي کول

وګرځېد. هغه په سعودي عربستان کې تر شپږو کالو تېرولو وروسته هند ته ولاړ او په ۱۹۳٤ع. کال یې د (Islam at the Crossroads) په نامه کتاب

په ۱۹۳٤ع. کال په ډیلي کې چاپ ته وسپارل سو. چې بیا په لاهور او ډېرو نورو ځایونو کې خپور سو او د (الاسلام علی مفترق الطرق) په نامه د ډاکټر عمر فروخ لخواپه عربي وژباړل سو بیا د (اسلام دوراهے پر) په نامه د رحم علي الهاشمي لخوا په اردو ژبه وژباړل سو او په ۱۹٦۸ع. کال په ډیلي کې خپور سو، په ۲۰۰٤ع. کال دغه کتاب د ډاکټر محبوب سبحاني لخوا بیا په اردو ژبه وژباړل سو او د محسن فاراني تر تصحیح او تنقیح وروسته د دارالسلام د کتاب خپرولو د نامتو ادارې لخوا د (ملت اسلامیه دوراهے پر) په نامه چاپ سو.

بیا ما دغه کتاب د (اسلام د دوه لاري پر سر) په نامه وژباړه او په ۱۳۸۸لمریز کال په کابل کې د مستقبل خپرندویې ټولني لخوا چاپ سو.

دغه راز دغه کتاب په ډېرو نورو ژبو هم ژباړل سوی دی او څو ځلې په بېلو بېلو هیوادونو کې خپور سوی دی. ډېرو نامتو لیکوالو په بېلو بېلو ژبو پر دغه کتاب مقالې لیکلې او ستایلی او تایید کړی یې دی او ډېرو هم په خپلو لیکنو کې د ماخذ په توګه ګټه ځني اخیستې ده. چې په دې توګه دغه کتاب او د هغه لیکوال د نړۍ په ګوټ ګوټ کې، په تېره په اسلامي نړۍ کې ډېر مشهور سوی او د یوه غوره او منلې کتاب په توګه یې زیات لوستونکي او خوښوونکي موندلي دي.

علامه محمد اسد دغه مهال د هند د ډېرو پوهانو، په تېره د علامه اقبال او سید ابوالاعلی مودودي رحمة الله علیهما سره وپېژندل. هغه په دارالاسلام (پټان کوټ) کي هم واوسېدی.

د پاکستان تر جوړېدو وروسته علامه محمد اسد په لاهور کي د لوېدیز پنجاب د اسلامي بیا رغوني مسؤول وټاکل سو. بیا د پاکستان د بهرنیو چارو په وزارت کي په دنده وګومارل سو. د پاکستان د اسلامي اساسي قانون د جوړولو د ډلي غړی هم وو. بیا یې په ملګرو ملتونو کي د پاکستان د استازي په توګه هم دنده ترسره کړه. دغه مهال د هغه بل کتاب «روډ ټو مکه» (ROAD TO MAKKAH) هم خپور سو. دغه کتاب د هغه د توبې او اسلام راوړلو په هکله مفصله کیسه ده چي بیا د (الطريق الى مكة) په نامه وژباړل سو او سینمایي فلم هم څني جوړ سوی دی. د نامتو مسلمان عالم محمد مارماډیوک پکتهال تر مړیني څو کاله وروسته علامه محمد اسد د «اسلامیک کلچر» د میاشتیزي مسؤول مدیر سو. د عمر په وروستیو کي هغه د مراکش طنجې ته ولاړ او د اسپانیې په جبر الټر (جبل الطارق) کي یې - کوم چي له درو پېړیو را په دې خوا د انګرېزانو تر ولکه لاندي دی - استوګنه غوره کړه. د هغه د قرآن کریم ژباړه او تفسیر د (The Message of The Quran) په نامه په ۱۹۸۰ع. کال له دارالاندلس، جبرالټر څخه خپور سو. دغه راز هغه د بخاري شریف څه برخي هم وژباړلې او یو شمېر نور ګټور کتابونه یې هم لیکلي دي. پای علامه محمد اسد د ۱۹۹۲ع. کال په فروری کي په جبرالټر کي وفات سو او د هغه د وصیت سره سم د اسپانیې په

ګرینا ډا (غرناطه) کي د مسلمانانو په هدیره کي خاورو ته وسپارل سو.

د خبري رسنیو له خولې په ۲۰۰۸ ع. کال د ویانا ښاروالۍ په دغه ښار کي یوه عامه اُورشو چي د ملګرو ملتونو د ماڼۍ مخي ته واقع ده د مراسمو په ترځ کي د علامه محمد اسد په نامه ونومول.

د یوه روسي جنرال د توبې کیسه:

«اناتولي اندریویچ» یو روسی پوځي جنرال وو. اوس هغه خپل نوم «علی» ایښی دی. هغه خپله ډېره تنخا پرېښوول، پوځي روسۍ وردۍ یې ایسته وغورځول، خپل پخوانی باطل مذهب کمونیزم یې پرېښود، توبه یې وکښل، مسلمان سو، د قزاقستان په اسلامي اورشو کي یې اوسېده غوره کړه او د دغه هیواد د پلازمېني «الماآتا» په جامع جومات کي یې د مؤذن دنده پیل کړه.

د عربي اونیزي «المسلمون» یو ځانګړي خبریال د علي سره مرکه وکړه چي د دغي اونیزي په یوه ګڼه کي خپره سوه. چي ستاسي پام د دې مرکې پښتو ژباړي ته رااړوو.

د «علی» سره د سهار تر لمانځه وروسته د مرکې وعده ایښوول سوې وه. سهار وختي د «علی» د اذان نرم او زړه وړونکی آواز په فضا کي خپور سو. ما او زما ملګري رضا مراد سره وویل چي هغه نوی مسلمان سوی دی او موږ ته اسلام په میراث رسېدلی دی. د دې سره سم د رضا مراد له سترګو اوښکي ځاځکي ځاځکي توی سوې.

موږ د سهار تر لمانځه وروسته په جومات کي کښېنستلو. هلته د لمونځ کوونکو یوه لویه ډله هم موجوده وه. له دغي ډلي څخه د الماآتا د جامع جومات مؤذن جناب «علی» څېره څرګنده سوه. کوم

چې پخوا يې د اسلام سره د بدو کړنو يو اوږد تاريخ پرې ايښی دی. هو! دغه اوږد تاريخ ټول د اسلام سره د دښمنۍ پر ډول ډول ناکردو مشتمل دی. علی ډېر خوشاله ووچې موږ نن د ده سره ناست يو او په سعودي عربستان پوري اړه لرو. هغه موږ ته ډېر تود هرکلی ووايه او ويې ويل: «اوس زما يوازنۍ هيله داده چې پر ما باندې لوی څښتن مهربانه سي او زه وکولای سم چې د بيت الله شريفي زيارت ته ولاړ سم او هلته د کعبې شريفي په غلاف پوري وټالېږم او له الله تعالی څخه د مغفرت او رحمت غوښتنه وکړم».

دغه مهال چې حاضرينو د «علی» ژړا وليدل، نو ټولو ورسره وژړل.

ما وويل: «سبحان الله! دا هغه جنرال دی چې پوره دوه کاله د افغاني مجاهدينو سره جنګېدلی دی او ډېر مجاهدين د ده پر لاس د شهادت لوړي مرتبې ته رسېدلي دي...؟».

دغه مهال د دغه ښاغلي مؤذن د ژباړن دنده شيخ محمد حسين تر سره کړه. کله چې د ې پخواني جنرال زما خبري واورېدې بيا يې اوښکو پر مخ لاري جوړي کړې.

هغه په جواب کي راته وويل: بې شکه چې ستا له دغي خبري څخه زما ټول وجود په رېږد سو، خو د دغي جګړې دغه پايله ده. چې دادی زه يې د ايمان او يقين خوا ته رهنمايي کړی يم... بې شکه چې زه د اسلام دښمن وم. د خدای د لويولويو منکرانو په صف کي ولاړ وم زما يو مذهب وو، چې هغه «لينينيزم» وو، خو اوس زما مذهب بدل سوی دی. دا بدلون په ما کي تر هغو دوو کالو وروسته راغی چې ما په جلال آباد کي تېر کړل. تر دې وروسته زما له

شخصیته یو بل ډول شخصیت جوړ سو. زما نوی شخصیت له پخواني شخصیت څخه ګردسره بل شانته دی.

ما پوښتنه ځني وکړه: «آیا ته روسی یې؟». جواب یې راکړ: «هو!» خو زما د زیږیدو ځای د آذربایجان ښار «باکو» دی. ما تر پوهنتون دمخه زده کړي د دغه ښار په ښوونځیو کي تر لاسه کړي دي. زه وارد واره د لېونتوب تر پولي له خدایه منکر وم. د اسلام سره مي شدید تعصب درلود. په ښوونځي کي زماسره مسلمان زده کوونکي هم وه. ما له هغو څخه زیاته کرکه کول. که څه هم زه د توکم او کورنۍ له پلوه عیسوی وم، خو حقیقت دادی چي ما پر هیڅ دین او مذهب باور نه درلود. ما پر هغو زده کوونکو خندل چي د غیبي چارو په هکله یې د باور خبري کولې. ما به له هغو څخه پوښتنه کول:څنګه یو انسان پر یوه ناموجود شي باندي یقین درلودلای سي؟ او څنګه کېدای سي چي یو انسان مړسي او هډوکي یې خاوري سي او بیا بېرته راژوندی سي، څو الله تعالی حساب ځني واخلي او بیا یې جنت یا دوږخ ته ننباسي...؟

زه د ده په خبرو کي ور ولودم او ورته ومي ویل: «آیا تاته د خبرو او بحث په بهیر کي د دغو پوښتنو جوابونه نه درلول کېدل؟ چي ستایقین راغلی وای؟».

پخواني جنرال جواب راکړ: «په دغو ورځو کي زه د یقین په لټه کي نه وم. ما پر خپلو اندونو او افکارو باندي شک نه کاوه. زما سروکار یوازي د دې سره وو چي د مسلمانانو سره دښمني وکړم او پر وخاندم او زه پر دې اندود ډاډه او باو ري وم. بیا زه وسله وال پوځ ته شامل سوم او د وړاندي تګ پوړۍ مي ووهلې او بالاخره یې

زه جلال آباد ته واستولم. بیا یې زه په کندهار کې د شوروي سره پوځ قوماندان وټاکلم. په دغه ولایت کې د سره پوځ موخه او هدف د افغان مجاهدینو له منځه وړل وو».

ما پوښتنه ځني وکړه چې: «دغه مهال تا څه احساس کاوه؟».

جواب یې راکړ چې: «دغه مهال ما فکر کاوه چې ماته د مسلمانانو پر ضد زما احساساتو ته د عملي بڼې ورکولو یوه طلایي موقع په لاس راغلې ده». پر دې سر بېره زما له دغو مجاهدینو څخه زښته زیاته کرکه کیده. ما لیدل چې دغه کسان د ډېري زړه ورتیا څرګندونه کوي. په غرونو او غارونو کې یې د ژوند تېرول زده وه. خره یې د وړنګ راوړنګ او سپرلۍ لپاره په کار اچول. د مسلمانانو په هکله دغه زما لیده کاته وه. په دې لیدو کتو کې کوم عجیبه خبره نه وه. ځکه چې دغه خبري یې موږ ته په شوروي اتحاد کې هم کولې.

«تا د اسلام په خلاف خپلي دښمنۍ ته څنګه عملي جامه اغوستل؟».

د پخواني پوځي جنرال له سترګو څخه یو وار بیا اوښکي وڅڅېدې او بیایې بدن رېږد واخیست، خو هغه له ما څخه پوښتنه وکړه:

«ته ماته زما تېر یادونه څله را په یادوې؟». د دې سره سم یې خپل استاد شیخ محمد حسین ته وکتل: «زما تر اسلام راوړلو وروسته همدغه محمد حسین ماته د اسلام د دین ښوونه کوي». هغه شیخ ته په دې هیله وکتل چې ګوندي هغه په دې بحث کې څه مرسته ورسره وکړي.

جناب شیخ د ده مجبوري درک کړه او ويې ويل: «دا ستا د ژوند یوه تجربه ده او بیا دغي تجربې د اسلام لور ته ستا لارښوونه کړې ده. که په دې هکله وړغیږې ګټوره به وي».

د دې سره سم علي وويل: «ما خپلو پوځيانو ته امر کاوه چي د مسلمانانو سره له ډېر شدت او د زړه له قساوته کار واخلي. دوی ځونه چي کېدای سي ويې وژنئ. د دوی د بنديانو سره له سختۍ څخه کار اخلئ. موږ دوی په خپلو ډېرو نوو وسلو او راکټونو وژل او قتل عام کول. او پر دوی مو روسي بمونه او رول، په داسي حال کي چي دوی زموږ د دې پر مختللو وسلو په مقابله کي هیڅ وسله نه درلوده. بس د مجاهدينو پر بدن د دوی کالي وه او داسي کوچني توپکونه ورسره وه چي د هوسۍ ښکارول هم نه وو په ممکن. موږ چي به د خپلو پوځي ملګرو سره ناست وو، نو به مو د دغو مجاهدينو په هکله د اندونو تبادله کول او ويل به مو: دا خلک لېونيان دي د دې نوي او پر مختللي وسلې سره څنګه مقابله کولای سي؟».

علي زیاته کړه: «خو موږ لیدل چي دغه مجاهدين له مرګه نه بېرېدل. موږ به ګولۍ پر اورولې او دوی د ګوليو دغه باران لیدی، خو نه ځني بېرېدل، بلکي يو د بل په سيالي به را وړاندي کېدل پای به خبره دا سوه چي زما پوځيان به ځني وتښتېدل. په داسي حال کي چي د دواړو خواوو د ځواکونو توازن هیڅ نه وو. خو زموږ پوځونو به د مرګ له بېري د تېښتي لمني ته پناه وروړل. عجبه خبره يې لا دا چي هغه له هغو وګړو څخه تښتېدل چي ګرد سره يې وسلي نه درلودې».

«پر تا باندي د دغو خلکو څه اغېز پرېوت؟».

«په پلاوو پلاوو زما په فکر کي راوګرځېده چي دغه خلک چي پر موږ باندي برلاسي کيږي، چي موږ د شمېر له پلوه هم پر لوړ يو او د پوځي ځواک له پلوه هم پر پياوړي يو، نو په يقين سره يو ستر ځواک دی چي د دوی مرسته کوي. او دا هغه پړاو وو چي په ور رسېدو سره يې زه په شک کي ولوېدم. دا زما د شبهې لومړی پړاو وو او دا هغه پړاو وو چي په ور رسېدو سره يې ما پر دې موضوع څېړنه پيل کړه».

«تا د جګړې په ډګر کي څه احساسول؟».

«کومه ځانګړې خبره مي نه احساسول... ماته څه تکليف نه وو. ما به خپلو پوځيانو ته ويل چي له دغو قيدي مجاهدينو څخه هغه څوک را حاضر کړئ چي روسي ويلای سي. د هغو شمېر کم نه وو. کله چي به هغه حاضر سول، نو مابه وليدل چي هغوی يوازي جګړه ماران نه دي، بلکي د اسلام دعوتګران هم دي. دغو کسانو به روسي ځوانانو ته د اسلام بلنه ورکول. له هغو څخه ځينو ماته د اسلام راوړلو بلنه راکړه. او زما په ژوند کي دا لومړی ځل وو چي زما د هغو د بلني سره مينه پيدا سوه. بيا به ما د هغو سره ساعتونه په خبرو تېر کړل او ان چای به مي ورسره څښلې. ماته چي به هغو خبري کولې سم دم به د اسلام دعوت وو. بالاخره زما زړه د هغو له خبرو څخه متاثر سو. يو ډول دننی خوځښت را پکښي پيدا سو. ما چي به د دوی يوه خبره واورېده، د بلي د اورېدو په لټه کي به سوم... زما سره د دوی د هرڅه ډېرو خبرو د اورېدو مينه پيدا سوه. بيا چي به زه يوازي سوم، نو پر دغو خبرو به مي غور کاوه. په دې توګه زما

ټول حال بدلون ومونـد او پـه زړه کـي مـي يـو ډول رقـت او نرمښـت احساس کړ».

«بيا زه د شوروي اتحـاد د پـوځـي قوانينـو پـر بنسـټ بـاکو تـه پـه رخصتي ولاړم، څو د خپلي مېرمني او بچيانو سره لـه نـژدې وګـورم. دغه مهال زما په فکر کي راګرځېدل چي دوی زما له نوو بدلونونو او احساساتو څخه خبر کړم. نو کله چي زه بـاکو تـه ولاړم مـا دوی لـه خپلو احساساتو څخه خبرکړل. ما هلته د اسلام د دعوتګرانو سره هم ملاقاتونه وکړل او د هغو سره مي د هغو خبرو پـه اړه بحثونـه وکـړل چي زما په دماغ کي راګرځېدل. هغو زما خبري په ډېره مينه واورېدې او د هغو جوابونه يې هم راکړل. که څه هـم دا خبـري څـه آسـاني نـه وي. ځکه زه يو پوځـي وم. له دې امله خلکو لـه بېـري څخـه ماتـه لـه خبرو کولو څخه ډډه کول. بيا د رخصتيو بله موقع راغله. دغـه مهـال زه الماآتا ته ولاړم. خلکو زه شيخ محمد حسين ته معرفي کـړم. هغـه سمدستي احساس کړه چي زما په زړه کي څه شـکونه او شـبهې سـته. هغه زما هر سوال په ورين تندي واورېدی. هغـه زمـا د ډېـرو پوښـتنو جواب د کتابونو له مطالعې څخه راکـړاو زمـا سـره يـې پـه دې هکلـه ډېره مرسته وکړه».

«يو سهار چي زه له خوبه راپاڅېدم، نو زما زړه له هغه يقينه څخه ډک سوی وو چي يو مهال زما ورکه بلل کېده. زه بالاخره دې نتيجـې ته ورسېدلم چي... دين بس «اسلام» دی... مـا زمـا دا هـوډ پـه ډاګـه اعلان کړ. زما هر څـومره ملګـري چـي وه او مـا ورسـره ليـدل، مـا دا خبره ورته کول. هغو ماته نصيحتونه وکړل، او کوښښ يې وکړ چي ما له دې هوډه واړوي، خو ما د يوه نصيحت ته هم غـوږ ونـه نيـو...

زما زړه له ایمان څخه مالامال سوی وو... زما له هر غړي څخه د حق ږغ پورته کېدی. وروسته زه فوراً شیخ محمد حسین ته زما د اسلام له منلو څخه د خبرولو لپاره ورغلم، او له هغه څخه مي په دې اړه ځان ته دیني احکام معلوم کړل. هغه بېخي ډېر خوشاله سو او د تکبیر ناره یې پورته کړه او دغه حال یې د هغه ځای مفتي ته هم واستاوه. ډېر نور مسلمانان چي زما له اسلامه خبرېدل له ډېري خوښۍ څخه به په ژړا سول».

«آیا د اسلام تر منلو وروسته ته د څه ستونزو سره مخامخ سوې؟»

علي په داسي حال کي چي له څېرې څخه یې د اسلام د مبارک دین نور پاشل کېدی جواب راکړ.

«ما له مخکي څخه لا د دغو مشکلاتو توقع درلوده. داسي ستونزي د ټولنیز او عملي ژوندانه یوه برخه وي، مګر دغه مشکلات د ایمان د دې ستري نېکمرغۍ په وړاندي هیڅ ارزښت نه لري. ماته دا کافي ده چي زه په ژوند کي د لومړي ځل لپاره د زړه د ډاډ او اطمینان څخه برخمن سوم. ما دا حقیقت درک کړ چي څوک هر ځای اوسي الله تعالی کوم چي موږ یې نه وینو، هغه موږ ویني. هغه زموږ اعمالو ته ګوري او هغه زموږ اعمال تلي، څو د هغه سره سم موږ ته اجر راکړي».

ما پوښتنه ځني وکړه: «ستا مېرمني او زامنو او لوڼو څنګه اسلام قبول کړ؟»

علي راته وویل: «په پیل کي د هغو پر څېرو باندي د بېري او وحشت اغېزي ولوېدې. هغوی زما د دې خبري په مفهوم نه پوهېدل

چې زه مسلمان سوی یم. هغوی دې خبرې ته اریان وه چې زه د ورځې پنځه وخته مسجد ته ځم او خلک د جماعت لمانځه ته بولم».

«زما مېرمنې زما څخه پوښتنه وکړه: څنګه تا د دغونو ډېرو پیسو او مراعتونو پر ځای دې موجوده تنخوا ته ترجیح ورکړل؟».

ما هغه پوه کړه: «ته اوس نه يې خبره چې ما د ایمان په رڼا کې باطل ژوند پرېښود او د حق پلوو ژوند مې غوره کړ. رشتیانې دي هغه وګړي چې زه يې له پیله وپېژندلم چې زه د شکونو او شبهو له مرحلې څخه تېرېږم. هغو ماته د درو دینونو د څېړنې لپاره کتابونه راکړل. ما اسلام عېسویت او یهودیت مطالعه کړل او بالاخره مې اسلام د خپل دین په توګه غوره کړ. زه په دې هکله تر ټولو دمخه د افغان مجاهدینو ممنون یم او بیا د شیخ محمد حسین څخه مننه کوم».

ما خپلې مېرمنې ته وویل: «زه په خپل کور کې هم د اسلام رڼا لیدل غواړم او د الله شکر دی چې په دې کې ډېر وخت نه سو تېر. ډېر ژر زما مېرمن او زامن او لوڼې ټول په اسلام مشرف سول. په تېره د الماآتاجومات ته زما رسېده ماته پر خوښۍ سر بېره خوښي ده».

آیا ستا مېرمن او لوڼې د اسلام د حجاب حکم ردوي، که څنګه؟

د دغه ځای ښځې د حجاب په باره د اسلام د حکم پیروي کوي. په دې حالاتو کې چې هغوی هم د حجاب پابندي ونه کړي، نو څه به وکړي، همدا اوس هغو غیر اسلامي لباس پرې ایښی دی.

د مصر د څو نامتو ممثلو ښځو توبه:

پرون مي ډېر ډول ډول لباسونه؛ نوي پتلونونه، لمني واسکټونه او ډېر نورشيان رانيول. د شپې چي کور ته راغلم دونه ستړې سوې وم چي د دې نه وم چي دغه کالي وګورم. سمدستي پر کټ وغځېدم او بيده سوم. سهار راکښېنستم، لاسونه او مخ مي پرېوولل، خو بيا مي اودس تازه کړ او بيا مي زړه وغوښتل چي نن لمونځ هم وکړم، نو هغه وو چي سر مي په پوړني په ډېره پاملرنه سره پټ کړ او لمونځ مي وکړ. تر لمانځه وروسته مي هماغه کالي را واخيستل او يو يو مي وکتل. هر کالی مي په پلاوو پلاوو وکوت. دغه کالي ډېر عجيبه راته ښکاره سول. لمن تر څنګنو لوړه وه. کميس او نور بېخي ډېر لنډ وه. دا کالي مي دونه ډېر وکتل چي د ماپښين د لمانځه اذان ناري سو. ما لا هماغه د لمانځه پو ړنۍ پر سر اچولی وو. چي د ماپښين د لمانځه وخت سو. دوهم ځل اذان ته متوجه سوم د اذان الفاظ دونه خوندور او زړه راکښونکي وه چي يو ډول عجيبه اغېزه يې زما پر زړه پرېوتل. د اذان په پای ته رسېدو سره بې اختياره پاڅېدم او د ماپښين پر لمانځه ودرېدم. تر لمانځه وروسته مي د دعا لپاره لاسونه پورته کړل. زما له خولې نابېره د دعا داسي الفاظ را ووتل چي نه مي دمخه ويلي وه او نه مي اورېدلي وه، الفاظ دا وه: «رب اني فقيرة لها وانت في غنى عنه» (پروردګاره زه هغه شي ته بېخي ډېره اړه يم له کومه څخه چي ته ډېر بې نيازه يې). ما دغه الفاظ پرله پسې ويل او ورسره ژړل مي. د اوښکو تر پاکولو دمخه مي قسم واخيست چي بيا به دغه د لمانځه پوړنۍ له سره نه ايسته کوم. بيا مي پروني رانيولي ټول کالي يوې خواته کښېښوول او يو نوی ژوند مي پيل کړ.

دا د مصر د (۳٤) کلني نامتو ممثلي فريدې سيف النصر د توبې کيسه ده. کومي چي په شلګونو فلمونو، ستيج ډرامو، او ټلويزيوني سريالونو کي برخه اخيستې وه. په فلمي نړۍ کي د لومړۍ ليکي په ممثلينو کي شامله وه او هر ډول نقشونه يې لوبولي وه. خو دغه مهال يې د زړه نړۍ بدله سوه، په څو شېبو کي يې پر تېر سوي ټول ژوند توبه وايستله او پر پښېمانه سوه. د دې په زړه داسي يو نور دننه سو چي سمدستي يې دې ته اړه کړه چي څنګه د خپل پخواني ژوند ناسمي جبيره وکړم او کفاره يې ادا کړم. او په څه ډول ځان داسي بدل کړم چي د لوی څښتن رضا ترلاسه کړای سم.

فريده په دې نوي سفر کي يوازي نه ده. په تېره ډېره لږه موده کي د عربي نړۍ او په ځانګړې توګه د مصر د ښځينه ممثلينو يو غټ شمېر په فلمونو کي له کار کولو څخه توبه کښلې ده او اسلامي فرهنګ يې خپل کړی دی. د لڅتوب او اخلاقي انحطاط له تيارو څخه را وتلي او د اسلامي لار ښوونو په رڼا کي يې خپل نوی او پاکيزه ژوند پيل کړی دی. په کومه اوونۍ کي چي فريدې توبه وکښل د مصر د سينما دوو تنو ممثلو سهير رمزي او سحر حمدي هم د دغي تيارې نړۍ د پرېښو ولو اعلان وکړ او اسلامي حجاب يې غوره کړ. سهير رمزي وايي چي له نژدې يوه کال څخه په دې فکر کي وه چي له دې عذابه به څنګه ځان خلاصوي؟ اوس د لوی څښتن شکر دی چي د دې پرله پسې عذاب طوق مي له غاړي ايسته سو.

بايد وويل سي چي سهير هغه ممثله ده چي پخوا يې په خپل فلمي ژوند کي هر ډول نقش لوبولی دی. کوم مهال چي يې توبه

وکښېل هم يې په يوه ټلوېزيوني سريال «د ميني لمس» کې د بنسټيز رول د تر سره کولو لپاره تياري نيول. په دغه ډرامه کې هغې د خپل وروستي مېړه فاروق الغيثاني سره (چې يو کال دمخه يې طلاق ځني اخيستی وو) کار کاوه. خو د ډرامي تر ثبتولو دمخه د دې د زړه دنيا بدله سوه او د فلمي نړۍ ټول ټړونونه يې لغو کړل. پر دې سر بېره اوس هغه د خپل تېر ژوند په اړه له خبرو او مرکې څخه هم ډډه کوي.

سهير رمزي تر توبې کښلو وروسته څه لنډې خبري وکړې ويې ويل: «په فلمي ستورو کې شموليت او شهرت او له دې درکه ډېري پيسې ګرده د خاورو سره خاوري کيږي، خو يو اللهﷻ پاته کېدونکې دی او زه اوس د دغه ستر ذات د رضا او خوښۍ غوښتونکې يم».

سحر حمدي د مصر يوه نامتو نځاګره وه. هغې هم د خپل پخواني ژوند سره خدای په اماني وکړه، او د سهير غوندي د لوی ښښتن د خوښۍ په تر لاسه کولو لګيا ده. په مصر کي د هنرمندانو او ممثلينو توبه کښل اوس يو دود ګرځېدلی دی. کله چې د دغو توبه کوونکو يوه نوې ملګرې د دوی سره يوځای سي، نو دوی د هغې په وياړ يو ه غونډه جوړوي چې په هغې کې په ډله ييزه توګه د قرآن کريم تلاوت کيږي او په دې توګه د نوي توبه کوونکي هر کلی کوي. دوی ټولی د بيلابېلو جيدو عالمانو ويناوي اوري او د نامتو قاري شيخ خليل الحصري نامه ته منسوب مرکز ته ځي او هلته اسلامي تعليمات زده کوي. دوی ته په دغو مرکزونو کي نامتو عالمان لکه محمد الغزالي مصري او اسماعيل صادق ويناوي کوي او آغلې زينب الغزالي هم د دوی سره په زياترو پروګرامونو کي ګډون کوي.

له نامتو سندرغاړي یاسمین الغیام څخه یې وپوښتل چې په ډېرو لږو ورځو کې تاسې په دغونه ډېر شمېر کې توبې وکښلې، دا د اریانتیا خبره نه ده؟ یاسمیني له ایمان څخه په دکه لهجه ورته وویل: «که یو ناپوه کوچنی له مور څخه مرور سي او له خپلې مهربانۍ مور څخه لیرې ولاړ سي لا د اریانتیا ځای دی، خو که دغه کوچنی د مور غېږې ته بېرته ورسي، نو په دې کې د اریانتیا او تعجب څه خبره ده؟».

تر اوسه چې کومو مصري هنرمندانو توبې کښلې دي، له هغو څخه د ځینو نومونه دادي: مدیحه کامل، لیلی طاهره، سوسن بدر، شهیره، شازیه، غصاف شعیب، شمس البارودي، نسرین، امیره، هاله فواد، بالر الصافي، مدیحه حمدي، کیلیا الغزالي، عبدالرزاق او حضا ثروت. پر دغو ممثلینو، نڅاګرو او سندرغاړو سربېره اوس د فلم یوې پروډیوسرې ماجدې حمید هم توبه کښلې ده او پوړني پر سر کوي. پر دې سربېره د لبنان یوې سندر غاړې عروب نومي هم له دې تیارو څخه د راوتلو اعلان کړی دی. د دې ترڅنګ د مصر د فلمي صنعت نارینه ممثلینو هم اسلامي تهذیب خپل کړی او د اختلاط او فساد له دنیا څخه یو یو راوزي.

په پای کې د لوی څښتن ﷻ شکر ادا کوم چې زما عاجز او ګنهکار، خو پښېمان او توبه ګار بنده سره یې مرسته وکړه او توفیق یې راکړ چې دا کتاب په همدې ښکلي ترتیب او په ډېر لنډون سره پای ته ورسېد. د هغه سپېڅلي ذات له لوی دربار څخه په دې هیله یم چې دې کتاب ته په زړونو کې قبولیت ورکړي او په نفسونو کې اغېز وښندي او پر ما او پر ټول اسلامي امت د نصوحه توبې کښلو

احسان وکړي. او دغه اوسنۍ خوارۍ او ذلت يې په سر لوړي او عزت وربدل کړي، آمين.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين، وسلام على المرسلين، وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه أجمعين.

اخيستليک

د دې کتاب په ليکلو کې له لاندي مأ خذونو څخه ګټه اخيستل سوې ده:
قرآن کريم، تنزيل من الرب العلمين.
مختلف تفسيرونه.
د احاديثو بېلا بېل کتابونه.
الله ميري توبه، علامه عالم فقري، لاهور: نوري کتب خانه، ۲۰۰۱م.
البحر الرائق، علامه ابن نجيم، کوټه: مکتبۀ حبيبيه، ۱٤۱۸هـ.
توبه، ډاکټر يوسف قرضاوي، ژباړن ډاکټر احمد نعمتي، تهران: نشر احسان، ۱۳۸۵ل.
التوبة، موسى بن ذاکر الحربي، المکتبة الشاملة.
توبة صادقة، شيخ خالد الراشد، المکتبة الشاملة.
التوبة وظيفة العمر، محمد بن ابراهيم الحمد، المکتبة الشاملة.
التفسيرات الاحمدية، ملاجيون،
توبه کے انعامات، مولانا فضل الرحمن رشيدي، لاهور: دارالکتاب، ۲۰۰٤م.
توبه کے کمالات، حکيم طارق محمود چغتايي، لاهور: اذان سحر پبلي کيشنز، ۲۰۰۳م.
ردالمحتار، محمد امين ابن عابدين، کوټه: مکتبۀ رشيديه.
سچی توبه کيجئے، مفتي ثناء الله محمود، لاهور: بيت العلم.

سیلاب مغفرت، د کتاب التوابین ژباړه، لیکوال ابن قدامه المقدسي، ژباړن، مولانا محمد ریاض صادق، ملتان: دارالمعارف، ١٤٢٢هـ.

الطریق الی التوبة، محمد بن ابراهیم الحمد، المکتبة الشاملة.

العائدون الی الله، شیخ محمد عبدالعزیز المسند، المکتبة الشاملة..

گنهگار جب الله کی طرف پلٹتے، محمد انور بن اختر، کراچي: دار اشاعت اسلام، ٢٠٠٤م.

لطائف المعارف، حافظ زین الدین بن رجب، بیروت:دار الجیل.

موسوعة الاخلاق الاسلامیة، سعد یوسف ابو عزیز، قاهره: دارالتفیقیة للتراث، ٢٠٠٩م.

ندامت کے آنسو، حکیم طارق محمود چغتایي، لاهور: اذان سحر پبلي کیشنز، ٢٠٠٣م.

د ليکوال لنډه پېژندنه

عبد المالك (همت)

د پلار نوم يې مولوي عبدالرزاق.

د کندهار په سوزني کي زېږېدلی.

د زېږېدو کال يې ۱۳۳۲ لمريز.

په اسلامي او ټولنيزو علومو کي يې خصوصي زده کړي کړي دي.

د نجيب د واکمن کېدو په لومړيو کي له هيواده مهاجر سو، لومړي پاکستان او بيا هند ته کډه سو.

کله چي لا طالبان پر کابل نه وه واکمن سوي تر اوږدې کډوالۍ وروسته هيواد ته راستون سو او اوس په کابل کي استوګن دی.

- اوس په کور کي د کتابونو په ليکلو بوخت دی.
- تر اوسه يې لاندي آثار ليکلي دي:

۱- د همت چيغه (شعري ټولګه) په ۱۳۸۰ل. کال خپره سوې ده.

۲- سيد جمال الدين افغاني اند او ژوند (ژباړه) په ۱۳۸۱ل. کال خپره سوې ده. په ۱۱۳۸۹. کال دوهم ځل خپور سو.

۳- زموږ د قبلې تاريخ (دمکې مکرمې تاريخ) په۱۳۸۵. کال دوهم ځل خپور سو. په ۱۳۸۹ کال دريم ځل خپور سو.

٤- زموږ د نبي مېنه (د مدينې منورې تاريخ) په ۱۳۸۵ل. کال خپور سو. په په ۱۳۸۹ کال دوهم ځل خپور سو.

۵- ادب او ادبي کره کتنه په ۱۳۸۵ل. کال خپور سو.

٦- د مقالې ليکلو اصول په ۱۳۸۵ل. کال خپور سو.
۷- پښتو معلم الحجاج (ژباړه) په ۱۳۸٦ل. کال خپره سوه.
۸- پوپنا سوي ولسونه (ژباړه). په ۱۳۸٦ل. کال خپره سوه.
۹- زموږ د دښمنانو تور تاريخ او شومي موخي په نامه کتاب په ۱۳۸۷ل. کال خپور سو.
۱۰- د آسيا نن او سبا په نامه (ژباړه) په ۱۳۸۷ل. کال خپره سوه.
۱۱- غرور او د هغه علاج (ژباړه) په ۱۳۸۸ل. کال خپره سوه.
۱۲- د کلمې شريـفي حقيقت (ژباړه) په ۱۳۸۸ل. کال خپره سوه.
۱۳- د ښځو د حج او عمرې لارښود په ۱۳۸۸ل. کال خپور سو.
۱٤- اسلام د دوه لاري پر سر (ژباړه) په ۱۳۸۸ل. کال خپور سو.
۱۵- د حق او باطل جګړې، په ۱۳۸۸ل. کال خپور سو.
۱٦- د لوېديځ مشران وايي: اسلام او مسلمانان له منځه يوسئ. په ۱۳۸۹ل. کال خپور سو.
۱۷- د حق او باطل د جګړې په هکله (۲۵) مقالې. په ۱۳۸۹ل. کال خپور سو.
۱۸- د حق او باطل په جګړه کي الهي سنت، په ۱۳۸۹ل. کال خپور سو.
۱۹- راځي توبه وکاږو، چاپ ته لېږل سوی دی.

۲۰- زموږ صحت او آخرت ته تاواني توکي په ۱۳۸٦ل. کال خپور سو. او اوس دادی دوهم ځل خپور سو او ستاسي په لاس کس دی.

پر دې سربېره يې د هيواد په دننه او دباندي کي بېلي بېلي مقالې هم خپرې سوي دي.

د لیکوال د ګرځنده تلیفون لمبر: 0093 700300167
د لیکوال د برېښنالیك یا ایمېل آدرس:
himmat_afg@yahoo.com